

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Bydgoszcz, dnia 12 października 2012 r.

Poz. 2166

UCHWAŁA NR XXV/186/2012 RADY MIASTA WŁOCŁAWEK

z dnia 25 września 2012 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2012-2015”.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591; z 2002 r. Nr 23, poz. 220, Nr 62, poz. 558, Nr 113, poz. 984, Nr 153, poz. 1271 i Nr 214, poz. 1806; z 2003 r. Nr 80, poz. 717 i Nr 162, poz. 1568; z 2004 r. Nr 102, poz. 1055 i Nr 116, poz. 1203; z 2005 r. Nr 172, poz. 1441 i Nr 175, poz. 1457; z 2006 r. Nr 17, poz. 128 i Nr 181, poz. 1337; z 2007 r. Nr 48, poz. 327, Nr 138, poz. 974 i Nr 173, poz. 1218; z 2008 r. Nr 180, poz. 1111 i Nr 223, poz. 1458; z 2009 r. Nr 52, poz. 420 i Nr 157, poz. 1241; z 2010 r. Nr 28, poz. 142 i poz. 146, Nr 40, poz. 230 i Nr 106, poz. 675; z 2011 r. Nr 21, poz. 113, Nr 117, poz. 679, Nr 134, poz. 777, Nr 149, poz. 887 i Nr 217, poz. 1281; z 2012 r. poz. 567) i art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568; z 2004 r. Nr 96, poz. 959 i Nr 238, poz. 2390; z 2006 r. Nr 50, poz. 362 i Nr 126, poz. 875; z 2007 r. Nr 192, poz. 1394; z 2009 r. Nr 31, poz. 206 i Nr 97, poz. 804; z 2010 r. Nr 75, poz. 474 i Nr 130, poz. 871)

uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2012-2015”, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Włocławek.

§ 3. 1. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

2. Uchwała podlega podaniu do publicznej wiadomości poprzez ogłoszenie w Biuletynie Informacji Publicznej Urzędu Miasta Włocławek.

Przewodniczący Rady Miasta
Włocławek

Stanisław Wawrzonkoski

załącznik do uchwały nr XXV/186/2012
Rady Miasta Włocławek
z dnia 25 września 2012 roku

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA WŁOCŁAWEK NA LATA 2012-2015

Spis treści

1. Wprowadzenie
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
  - 4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
    - 4.1.1. Cele wynikające z Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami
    - 4.1.2. Cele wynikające z Narodowej Strategii Rozwoju Kultury
  - 4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa
    - 4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2020
    - 4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego
    - 4.2.3. Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko - Pomorskiego na lata 2007 - 2013. Wytyczne dotyczące przygotowania Lokalnego Programu Rewitalizacji
    - 4.2.4. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2009-2012
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
  - 5.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie Gminy (analiza dokumentów programowych Gminy)
    - 5.1.1. Strategia – Lokalnego Programu Rozwoju Miasta Włocławek na lata do 2013 roku
    - 5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Włocławek
    - 5.1.3. Miejskowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego
    - 5.1.4. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Włocławek do 2015 r.
  - 5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy
    - 5.2.1. Zarys historii miasta
    - 5.2.2. Krajobraz kulturowy
    - 5.2.3. Zabytki nieruchome
    - 5.2.4. Zabytki ruchome
    - 5.2.5. Zabytki archeologiczne
    - 5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych
    - 5.2.7. Dziedzictwo niematerialne
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy, analiza szans i zagrożeń
7. Założenia programowe
8. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2012-2015
9. Realizacja i źródła finansowania zadań z Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2012-2015
10. Zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2012-2015

Tabela nr 1. Wykaz zabytków sepulkralnych na Cmentarzu Komunalnym we Włocławku.

Tabela nr 2. Wykaz obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Kujawsko-Pomorskiego z terenu miasta Włocławek.

Tabela nr 3. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie miasta Włocławek ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków.

Tabela nr 4. Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze miasta Włocławek, zlokalizowanych w trakcie badań powierzchniowych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP).

1. WPROWADZENIE

Miasto Włocławek malowniczo położone nad rzeką Wisłą, o zachowanym średniowiecznym układzie lokacyjnym posiada znaczne walory zabytkowe, kulturowe i krajobrazowe. Jest to duży atut, który przy podjęciu właściwie zaplanowanych działań strukturalnych i organizacyjnych, inicjowaniu i koordynowaniu prac z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami będzie sprzyjać rozwojowi społeczno-gospodarczemu miasta i umożliwiać rozkwit rekreacji i turystyki w regionie.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Włocławek na lata 2012-2015, którego przedmiotem jest dziedzictwo kulturowe, stanowi kompleksową i wieloletnią strategię jego ochrony. W szczególności wskazuje zasadnicze cele, kierunki działań i zadania dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami, położonymi w granicach administracyjnych miasta Włocławek.

Głównym założeniem niniejszego *Programu* jest istotna poprawa stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez określenie działań organizacyjnych, finansowych i realizacyjnych oraz czynne zaangażowanie społeczności lokalnej w problematykę ochrony i opieki nad zabytkami. *Program* stwarza możliwości współpracy między Gminą Miasto Włocławek a właścicielami zabytków, w celu dbałości i podniesienia standardów dziedzictwa kulturowego. Takie działanie może być jednym z najważniejszych elementów wspierających poprawę wizerunku obiektów zabytkowych, a tym samym przyczyni się do wypromowania atrakcyjnego produktu turystycznego naszego miasta.

Zadania określone w *Programie* nie obejmują zabytków ruchomych znajdujących się na terenie miasta Włocławek, pozostających pod opieką powołanych w tym celu instytucji, których zakres działania oraz obowiązki wynikają z odrębnych przepisów.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz.1591 z późn. zm.) opracowanie programu opieki nad zabytkami na terenie danej gminy jest zadaniem własnym jednostki samorządu terytorialnego.

Obowiązek sporządzenia niniejszego opracowania nakłada na gminę art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). Zgodnie z art. 87 ust. 1 wspomnianej ustawy zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres czterech lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami. Program przyjmuje rada gminy, po wcześniejszym uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 87 ust. 3). W ust. 2 tego artykułu ustawodawca wskazuje na następujące cele programu:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw, sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Poniżej wskazano obowiązujące uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami:

- 1) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.) - art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86;

- 2) Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) - art. 3, 4, 6, 7, 16 ust. 1, art. 17, 18, 19, 20, 21, 22 oraz art. 89;
- 3) Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.) - art. 7 ust. 1 pkt 9;
- 4) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661).

Odniesienie do zadań z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajduje się również w następujących aktach prawa:

- 1) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz.U. z 2012 r. Nr 647);
- 2) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. z 2010 r. Nr 243, poz. 1623 z późn. zm.);
- 3) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.);
- 4) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz.U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 z późn. zm.);
- 5) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U. z 2010 r. Nr 102, poz. 651 z późn. zm.);
- 6) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz.U. z 2012 Nr 406 z późn. zm.);
- 7) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz.U. z 2010 Nr 234, poz. 1536 z późn. zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach określa:

- 1) Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 1997 r. Nr 5 poz. 24 z późn. zm.);
- 2) Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz.U. z 2012 r. Nr 642 z późn. zm.).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U. z 2011 r. Nr 123, poz. 698 z późn. zm.).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Cele wynikające z Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

W 2004 r. opracowane zostały tezy do *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, w których określono siedem podstawowych zasad konserwatorskich:

- 1) *primum non nocere*;
- 2) maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
- 3) minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymanie się od działań niekoniecznych);
- 4) usuwania tylko tego, co na oryginał działa niszcząco;
- 5) czytelności i odróżnialności ingerencji;
- 6) odwracalności metody i materiałów;
- 7) wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Zasady powyższe powinny być przestrzegane przez wszystkie osoby działające w sferze ochrony i opieki nad zabytkami, w tym przez pracowników urzędów konserwatorskich, pracowników samorządów, konserwatorów, architektów, urbanistów, pracowników budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli, czy użytkowników.

Do zakończenia prac nad niniejszym Gminnym Programem Opieki nad Zabytkami *Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami* nie został jeszcze uchwalony przez Radę Ministrów; jest w trakcie opracowywania.

4.1.2. Cele wynikające z Narodowej Strategii Rozwoju Kultury

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. (w 2005 r. Ministerstwo Kultury przygotowało *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*) została opracowana dla całego obszaru Polski z wyodrębnieniem głównych zadań i priorytetów w dziedzinie kultury. Ochrona dziedzictwa kulturowego, a w szczególności ochrona i rewaloryzacja zabytków zostały wyodrębnione jako jeden z pięciu obszarów strategicznych. W *Uzupełnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020* położono nacisk na kompleksową rewaloryzację zabytków oraz obiektów przemysłowych i powojсковych oraz ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne itp., a także na zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, inwentaryzację zabytków ruchomych i nieruchomych oraz promocję i budowę sieci informatycznych promujących kulturowe dziedzictwo regionów.

Dokumentem wdrażającym *Strategię* jest *Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004–2013”*, którego celem strategicznym jest intensyfikacja ochrony i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, w tym opracowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierającego ochronę i opiekę nad zabytkami.

W ramach realizacji celu strategicznego wyszczególniono następujące cele cząstkowe:

- 1) poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków;
- 2) kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- 3) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- 4) promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego;
- 5) rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- 6) tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej;
- 7) zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem zagranicę.

Cele Programu realizowane są w ramach 2 priorytetów:

- 1) Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe;
  - a) Działanie 1.1. Wzmocnienie ośrodków dokumentacji zabytków oraz budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków,
  - b) Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
  - c) Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.
- 2) Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz dziedzictwa kulturowego;
  - a) Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
  - b) Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wywozem, wywozem i przewozem przez granice.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2020

Dnia 12 grudnia 2005 r. Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego Uchwałą nr XLI/586/05 przyjął *Strategię Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2020*, która zaczęła obowiązywać z dniem 1 stycznia 2007 r. W zakresie przewidzianych działań *Strategii* w priorytetowym obszarze działań 2. Unowocześnienie struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu wyszczególniono Działanie 2.5. Promocja dziedzictwa kulturowego, a w nim Poddziałania:

- 1) 2.5.1. *Zachowanie dziedzictwa kulturowego* – z uwagi na niezadowalający stan techniczny znacznej części zasobów dóbr kultury materialnej, zwłaszcza zabytków architektury i urbanistyki oraz zespołów urbanistycznych regionu kujawsko-pomorskiego, należy podjąć różne formy działań konserwatorskich (remontowych, rekonstrukcyjnych, innych), jak również udostępnianie licznych obiektów dziedzictwa

kulturowego poprzez multimedialne prezentacje przy wykorzystaniu technik informatycznych (digitalizacji);

- 2) 2.5.2. *Adaptacja dziedzictwa kulturowego do współczesnych potrzeb społecznych* - obiekty zabytkowej architektury przeznaczone w przeszłości do określonego użytkowania, powinny być adaptowane do spełniania nowych funkcji (ekspozycja obiektów, pomieszczenia prezentacji twórczości artystycznej).

Wyżej wskazane Poddziałania są spójne z Poddziałaniem 2.1.2. Rewitalizacja miast i wsi regionu wyróżnione w Działaniu 2.1. Wspieranie rozwoju sieci osadniczej, które podkreśla, że „(...) wieloletnie zaległości w remontach substancji architektonicznej miast, nie wykonywanie potrzebnych modyfikacji układów urbanistycznych (komunikacyjnych), zmiany sposobu użytkowania i pierwotnych funkcji terenów, prowadzące do zaniżenia jakości warunków codziennej egzystencji ludności, będące źródłem niepożądanych zjawisk społecznych, wywołują potrzebę działań zmieniających ten stan, adaptujących tereny, ich zabudowę i zamieszkujące je społeczności lokalne do współczesnych potrzeb. Nadrzędnym celem tego rodzaju działań winno być wywołanie pożądaných zmian społecznych i pobudzenie gospodarcze. Przedsięwzięcia w tym kierunku zmierzające winny obejmować m.in. rewitalizację zdegradowanych obszarów zasiedlonych dla polepszenia ich zasobów mieszkaniowych, ochrony i rewaloryzacji zasobów zabytkowych z nadaniem im nowych funkcji (np. kulturalnej, turystycznej), wywołania ożywienia społeczno-gospodarczego (...)”.

W *Strategii* w Działaniu 1.3. Promocja rozwoju turystyki i w Działaniu 2.6. Zachowanie i wzbogacanie zasobów środowiska przyrodniczego wskazuje się również na wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych na potrzeby turystyki, w tym promocja aktywnej rekreacji w atrakcyjnym środowisku przyrodniczym, oraz poznawanie zabytków i innych przejawów dziedzictwa kulturowego.

4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego został uchwalony Uchwałą Sejmiku Województwa Kujawsko – Pomorskiego nr XI/135/03 z dnia 26 czerwca 2003 r.

W dziale V Polityka zagospodarowania przestrzennego województwa zawiera następujące ustalenia w kwestii ochrony dziedzictwa kulturowego miasta Włocławek:

- 1) w punkcie 3.1. Kierunki rozwoju sieci osadniczej. Ochrona dziedzictwa kulturowego jednostek osadniczych województwa realizowana będzie przez działanie polegające na rewaloryzacji zabytkowych układów urbanistycznych o dużym znaczeniu kulturowym i historycznym;
- 2) w punkcie 4.1. Strefy polityki przestrzennej – strefa centralna. W sferze ochrony i kształtowania środowiska kulturowego planuje się:
  - a) rewaloryzację historycznych układów urbanistycznych miast, w tym historycznego układu urbanistycznego Włocławka,
  - b) konserwację zabytkowych obiektów sakralnych,
  - c) objęcie ochroną prawną w formie rezerwatu kultury historycznych układów urbanistycznych, również we Włocławku,
  - d) utworzenie następujących parków kulturowych, m.in. na terenie Śródmieścia Włocławka,
  - e) ochronę zachowanych historycznych panoram (widoków) Włocławka.
- 3) w punkcie 5.2 Propozycje zadań ponadlokalnych realizujących cele publiczne, wymieniono:
  - a) jako zadanie o znaczeniu krajowym,
    - utworzenie sieci rezerwatów i parków kulturowych – Tabela nr 2 poz. 3,
  - b) jako zadanie o znaczeniu wojewódzkim,
    - rewaloryzacja historycznych układów urbanistycznych (60 miast i miejscowości) – Tabela nr 2 poz. 53.

4.2.3. Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko - Pomorskiego na lata 2007 - 2013. Wtyczne dotyczące przygotowania Lokalnego Programu Rewitalizacji

Dokument stanowiący załącznik do Uchwały nr 70/874/08 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 11 września 2008 r. ze zmianami wprowadzonymi Uchwałą nr 91/1146/08 z dnia 27 listopada 2008 r., Uchwałą nr 7/58/09 z dnia 27 stycznia 2009 r., Uchwałą nr 45/653/09 z dnia 9 czerwca 2009 r., Uchwałą nr 59/986/09 z dnia 30 lipca 2009 r., Uchwałą nr 18/277/11 z dnia 17 marca 2011 r. oraz Uchwałą nr 54/1032/11 z dnia 31 sierpnia 2011 r., określa w pkt 4 przykładowe rodzaje projektów w obszarach wsparcia wskazanych w Lokalnym Programie Rewitalizacji, w tym prace restauratorskie i konserwatorskie budynków ujętych w rejestrze zabytków oraz budynków o potwierdzonej wartości architektonicznej i znaczeniu

historycznym (ujęte w ewidencji zabytków), i ich adaptacja na cele: gospodarcze, społeczne, edukacyjne, turystyczne lub kulturalne, przyczyniające się do tworzenia miejsc pracy wraz z dostosowaniem do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Ponadto w Osi priorytetowej 3. Rozwój infrastruktury społecznej w Działaniu 3.3. – Rozwój infrastruktury kultury, w którym głównym celem działania jest poprawa stanu infrastruktury kultury dla zwiększenia standardu i dostępności świadczonych usług oraz ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego, przewiduje się m.in. dofinansowanie projektów związanych z inwestycjami z zakresu rewaloryzacji, restauracji, renowacji obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem, nie związanych z mieszkalnictwem oraz ze zwiększaniem świadomości społeczeństwa oraz wiedzy i dostępu do informacji na temat zabytków i dziedzictwa kulturowego m. in. poprzez tworzenie kompleksowych systemów informacji w zakresie kultury oraz na rzecz promocji w zakresie kultury oraz tworzenie wirtualnych muzeów, galerii, fonotek, cyfrowych bibliotek, czytelní.

Działanie 3.3. jest komplementarne z innymi osiami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego:

- 1) Oś priorytetowa 4 Działanie 4.2 Rozwój usług i aplikacji dla ludności; Działanie 4.3 Rozwój komercyjnych e-usług;
- 2) Oś priorytetowa 6 Działanie 6.1 Rozwój usług turystycznych w oparciu o zasoby przyrodnicze, Działanie 6.2. Rozwój usług turystycznych i uzdrowiskowych;
- 3) Oś priorytetowa 7 Działanie 7.1 Rewitalizacja zdegradowanych dzielnic miast; Działanie 7.2 Adaptacja do nowych funkcji społeczno-gospodarczych terenów przemysłowych i powojennych.

4.2.4. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2009-2012

Obecnie obowiązujący *Program* został przyjęty przez Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego Uchwałą nr XXV/496/08 z dnia 8 września 2008 r., który w odniesieniu do Włocławka postuluje utworzenie parku kulturowego przy zespole katedry p.w. Wniebowzięcia NMP z towarzyszącą zielenią komponowaną.

W *Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2012-2015* kompleksowo uwzględniono uwarunkowania wynikające z wyżej wymienionych dokumentów wykonanych na poziomie województwa.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie Gminy (analiza dokumentów programowych Gminy)

5.1.1. Strategia – Lokalnego Programu Rozwoju Miasta Włocławek na lata do 2013 roku

Dokument został przyjęty przez Radę Miasta Włocławek Uchwałą nr 78/LI/2006 z dnia 28 sierpnia 2006 r. w sprawie przyjęcia „Strategii – Lokalnego Programu Rozwoju Miasta Włocławek na lata do 2013 roku”. Obecnie zgodnie z Uchwałą nr XXIII/163/2012 Rady Miasta Włocławek z dnia 25 czerwca 2012 r. przystąpiono do opracowania Strategii rozwoju miasta Włocławek na lata kolejne.

W ramach obowiązującej *Strategii* można wyróżnić następujące programy i projekty spójne z głównymi założeniami niniejszego opracowania:

- 1) Program Włocławek – Chcę tu mieszkać:
  - a) Rewitalizacja miasta,
  - b) Zagospodarowanie Bulwarów,
  - c) Rewitalizacja ulicy 3-go Maja,
  - d) Przebudowa budynku administracyjno-usługowego przy ul. Żabiej 12a,
  - e) Rewitalizacja Parku im. H. Sienkiewicza,
  - f) Stworzenie systemu pomocy i zachęt dla właścicieli nieruchomości chcących podnieść stan techniczny i estetyczny budynków.
- 2) Program Włocławek – Miasto kultury, sportu i turystyki:
  - a) Renowacja najważniejszych zabytków,
  - b) Rewitalizacja zdegradowanych fragmentów i elementów Cmentarza Komunalnego w jego części wpisanej do rejestru zabytków,

- c) Rewitalizacja ciągu Katedra – Tumską - Stary Rynek,
  - d) Wytyczenie i zorganizowanie szlaków turystycznych - w ramach Programu Rewitalizacji Miasta.
- 3) Program e-Włocławek:
- a) Szlak obiektów zabytkowych,
- 4) Program Włocławek – Bezpieczne miasto, bezpieczne dziecko i rodzina:
- a) Monitoring wizyjny Śródmieścia Włocławka.

5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Włocławek

Studium zostało przyjęte przez Radę Miasta Włocławek Uchwałą nr 103/XI/2007 z dnia 29 października 2007 r. Zgodnie z art. 32 Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Prezydent Miasta Włocławek dokonał analizy zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy, ocenił postępy w opracowywaniu planów miejscowych i opracował wieloletnie programy ich sporządzania w nawiązaniu do ustaleń studium oraz wniosków w sprawie sporządzenia lub zmiany planu miejscowego. Na tej podstawie Rada Miasta Włocławek podjęła Uchwałę nr XIII/161/11 Rady z dnia 26 września 2011 r. w sprawie aktualności „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Włocławek” oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W obowiązującym *Studium* zakłada się, że rozwój miasta będzie polegał jednocześnie na przekształcaniach funkcjonalnych i przestrzennych, wypełnianiu istniejących struktur w ramach terenów już zurbanizowanych, z zachowaniem walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz na przygotowaniu technicznym i planistycznym nowych terenów. W przyjętych podstawowych zasadach kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta wyróżniono m.in. rewitalizację i podnoszenie jakości przestrzeni miejskich ze szczególnym uwzględnieniem Śródmieścia (Stare Miasto i bezpośrednie otoczenie), co ma istotne znaczenie dla zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego.

Ze względu na uwarunkowania historyczne, stopień zachowania historycznej kompozycji urbanistycznej, stopień zachowania relikwów historycznych wyodrębnione zostały następujące strefy ochrony:

- 1) „A” – strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej;
- 2) „B” – strefa ochrony historycznej struktury przestrzennej;
- 3) „AR” – strefa ochrony archeologicznej i stanowiska archeologiczne.

Strefę „A” wyznacza się w granicach zgodnych z decyzją wpisu do rejestru zabytków z dnia 30 września 1957 r. pod pozycją A/1560 Dzielnice Starego Miasta Włocławka w granicach: ulicy Królewiecka, Bulwary im. Marszałka J. Piłsudskiego, rzeka Zgłowiączka, ulica Słowackiego, Mickiewicza, Plac Wolności (Rys.2).

Rys. 2. Granice Dzielnicy Starego Miasta we Włocławku określone decyzją wpisu do rejestru zabytków z dnia 30.09.1957 r. pod pozycją A/1560 (źródło: opracowano w Wydziale Urbanistyki i Architektury Urzędu Miasta Włocławek)

Obszar położony w strefie obejmuje elementy historycznego układu przestrzennego miasta oraz zabudowę. Ochronie i rewitalizacji historycznego układu przestrzennego podlegają:

- 1) zachowanie i rozplanowanie ulic i placów;
- 2) zachowanie historycznych linii zabudowy;
- 3) zachowanie charakteru wnętrz urbanistycznych;
- 4) zachowanie zabudowy historycznej oraz jej konserwacja i rewitalizacja;
- 5) zachowanie zasadniczych proporcji gabarytowych zabudowy;
- 6) dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zabytkowych poprzez nawiązanie do historycznego programu mieszkalno-usługowego z wyłączeniem funkcji uciążliwych.

Sposoby ochrony oraz działania konserwatorskie w obszarze strefy „A”:

- 1) uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich działań inwestorskich, podziałów geodezyjnych, zmiany sposobu użytkowania, prac ziemnych, remontów, wprowadzenia nowej zabudowy kubaturowej, małych form architektonicznych oraz elementów reklamowych;
- 2) konserwator może warunkować swoje decyzje i uzgodnienia wymogiem wykonania dodatkowych badań, dokumentacji, analiz;
- 3) wszelkie prace ziemne wymagają zapewnienia inwestorskiego nadzoru archeologiczno-konserwatorskiego, według wskazań Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Strefę „B” obejmuje obszar wykształcony w okresie dwudziestolecia międzywojennego, położony pomiędzy: Bulwarami im. Marszałka J. Piłsudskiego, ulicami Ogniowa, Chmielna, Kraszewskiego, tylnymi granicami posesji położonych przy ulicy Św. Antoniego (strona nr nieparzystych), Aleja Chopina (strona nr parzystych), tylnymi granicami posesji położonych przy ulicy Cichej (strona nr nieparzystych), ulica Okrzei (strona nr parzystych), Starodębska, granica między zespołem bloków a zespołem pofabrycznym, ulica Okrzei, granica terenów kolejowych, tylnymi granicami posesji przy ulicy Szpitalnej (strona nr parzystych), ulica Okrzei (strona nr parzystych), ulica Rzeczna, Wyszyńskiego (strona nr parzystych), Fabryczna. Ochronie podlegają:

- 1) rozplanowanie w zakresie historycznego ukształtowania urbanistycznego oraz zachowanie linii zabudowy;
- 2) wartości niematerialnego dziedzictwa kulturowego w zakresie nazewnictwa historycznego ulic, placów;
- 3) elementy architektoniczne - zachowanie zabudowy o wartościach zabytkowych wpisane do rejestru zabytków oraz znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Sposoby ochrony oraz działania konserwatorskie w obszarze strefy „B”:

- 1) przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków, wymagane jest uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków: remontów, zmian sposobu użytkowania budynków historycznych, prac ziemnych, wprowadzenia uzupełniających małych form architektonicznych oraz elementów reklamowych w obrębie tych obiektów;
- 2) przy obiektach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, w trakcie sporządzania projektu planu miejscowego, wymagane jest uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków celem określenia ograniczeń, zakazów i nakazów;
- 3) przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków, Wojewódzki Konserwator Zabytków może warunkować swoje decyzje i uzgodnienia wymogiem wykonania dodatkowych badań, dokumentacji, analiz;
- 4) w przypadku odkrycia w trakcie prowadzenia prac ziemnych związanych z zagospodarowaniem terenu nieujawnionych relikwów kultury materialnej - teren winien być udostępniony do inwestorskich badań archeologicznych;
- 5) w obrębie udokumentowanych stanowisk archeologicznych wszelkie prace ziemne wymagają zapewnienia inwestorskiego nadzoru archeologiczno-konserwatorskiego.

Strefa „AR” i stanowiska archeologiczne obejmują obszary występowania warstw kulturowych od epoki brązu, żelaza, osadnictwa pradziejowego, średniowiecznego i nowożytnego (w tym część miasta wpisana do rejestru zabytków) o rozpoznanej zawartości relikwów archeologicznych, posiadających własną formę terenową np. osady podgrodowe, grodziska, ślad osadniczy. Część stanowisk archeologicznych położona jest w granicach strefy archeologicznej. Działalność konserwatorska w strefie archeologicznej oraz przy stanowiskach archeologicznych oznaczonych „AR” ma na celu konserwację zachowanych obiektów zabytkowych, ich ekspozycje w terenie lub zaznaczenie ich śladów.

Sposoby ochrony oraz działania konserwatorskie w obszarze strefy i stanowisk archeologicznych „AR”:

- 1) wszelkie działania inwestorskie na obszarze objętym strefą archeologiczną i w obrębie stanowisk archeologicznych wymagają zgłoszenia i uzgodnienia zakresu działań z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;

- 2) wszelkie prace ziemne wymagają zapewnienia inwestorskiego nadzoru archeologiczno-konserwatorskiego, według wskazań Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- 3) wszelkie prace związane z rewaloryzacją terenu wymagają uzgodnienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

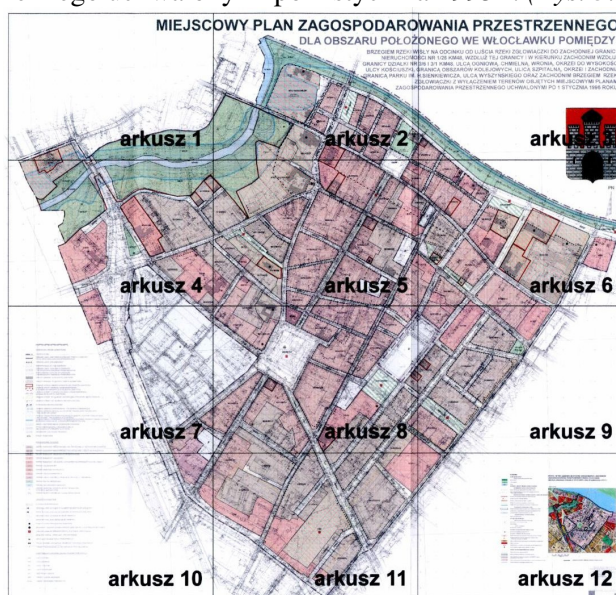
W *Studium* wskazano także obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Objęte są ochroną prawną i konserwatorską. Oznacza to, że wszelkie działania inwestorskie w zakresie architektury, wnętrza, funkcji oraz układu przestrzennego obligatoryjnie uzgadniane są z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Zawarto również wykaz obiektów zabytkowych znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Włocławek przyjętych Zarządzeniem nr 165/2006 Prezydenta Miasta Włocławek z dnia 7 listopada 2006 r.

W *Studium* podkreślono, że ze względu na wartościową architektoniczno-urbanistycznie substancję staromiejską należy objąć tereny położone w jednostce strukturalnej Śródmieście miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego i przede wszystkim uwzględnić w nim sposób rozplanowania nowej zabudowy w nawiązaniu do istniejących, wartościowych układów urbanistycznych oraz zasady i standardy kształtowania zabudowy w harmonii z otaczającym krajobrazem, charakterem i stylistyką architektoniczną obiektów.

5.1.3. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Zgodnie z obowiązującą Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i Ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy. Obligatoryjnie miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego są uzgadniane z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Do najistotniejszych planów obowiązujących na terenie Gminy Miasto Włocławek pod względem ochrony dziedzictwa kulturowego miasta należy, sporządzony zgodnie z założeniami obowiązującego *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Śródmieścia i przyjęty Uchwałą nr IX/73/11 Rady Miasta Włocławek z dnia 9 maja 2011 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w zakresie obszaru położonego we Włocławku pomiędzy: brzegiem rzeki Wisły na odcinku od ujścia rzeki Zgłowiączki do zachodniej granicy nieruchomości nr 1/26 KM 48, wzdłuż tej granicy i w kierunku zachodnim wzdłuż granicy działki nr 3/6 i 3/1 KM 4, ulicą Ogniówą, Chmielną, Wronią, Okrzei i zachodnią granicą Parku im. H. Sienkiewicza, ulicą Wyszyńskiego oraz zachodnim brzegiem rzeki Zgłowiączki z wyłączeniem terenów objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego uchwalonymi po 1 stycznia 1995 r. (Rys. 3.)

Rys. 3. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Śródmieścia przyjęty przez Radę Miasta Włocławek Uchwałą nr IX/73/11 z dnia 9 maja 2011 roku - schemat podziału rysunku planu na arkusze 1-12, załącznik nr 1 do niniejszej uchwały (źródło: Urząd Miasta Włocławek)

Plan został pozytywnie zaopiniowany przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Toruniu – Delegatura we Włocławku. W Rozdziale II Planu w § 10 zostały ustalone zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Na mocy przepisów odrębnych wskazano granice obszarów chronionych (jak w wyżej omówionym *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego*):

- 1) Strefa „A”;
- 2) Strefa „B”;
- 3) Strefa „AR”;
- 4) Strefa ochrony konserwatorskiej udokumentowanych stanowisk archeologicznych.

Na szczególną uwagę zasługują zapisy dotyczące Strefy „A” wyznaczonej w granicach Dzielnicy Starego Miasta Włocławka zgodnych z decyzją wpisu do rejestru zabytków z dnia 30 września 1957 r. pod pozycją A/1560. Wprowadzono nakaz ochrony, zachowania i rewaloryzacji historycznego układu urbanistyczno-architektonicznego, w tym:

- 1) układu parcelacyjnego;
- 2) rozplanowania ulic i placów;
- 3) linii zabudowy;
- 4) charakteru zabudowy pierzei ulicznych – zwarta zabudowa;
- 5) charakteru wnętrz urbanistycznych;
- 6) zasad zagospodarowania działek;
- 7) zabudowy historycznej;
- 8) gabarytów wysokościowych zabudowy;
- 9) dominant przestrzennych;
- 10) szerokości ulic i placów oraz wysokości zabudowy ich otaczającej;
- 11) materiałów nawierzchni ulic i placów;
- 12) wartości niematerialnego dziedzictwa kulturowego w zakresie nazewnictwa historycznego ulic, placów.

Wprowadzono także zasady kształtowania współczesnych elementów zagospodarowania na obszarze chronionym zgodnie, z którymi ustalono:

- 1) nakaz zachowania zwartej charakteru zabudowy;
- 2) nakaz zachowania charakterystycznego układu dachu w stosunku do ulic;
- 3) nakaz lokalizowania nowej zabudowy w historycznej linii zabudowy ulic;
- 4) nakaz czytelnego zaznaczenia podziału na historyczne parcele w nowej zabudowie;
- 5) nakaz dostosowania projektowanej zabudowy pod względem gabarytów, formy architektonicznej i kompozycji elewacji do sąsiadującej zabudowy historycznej;
- 6) dopuszcza się stosowanie bram przejazdowych pod budynkami frontowymi w nowej zabudowie;
- 7) zakaz budowy budynków frontowych na podwyższonych piwnicach;
- 8) zakaz budowy budynków gospodarczych przy froncie działki;
- 9) zakaz budowy garaży blaszanych;
- 10) dopuszczenie możliwości zmiany funkcji obiektów i obszarów.

W *Planie* wskazano również obiekty nieruchomości wpisane do rejestru zabytków Województwa Kujawsko-Pomorskiego, objętych ochroną prawną i konserwatorską. Rejestr prowadzony jest przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Załączono także wykaz obiektów zabytkowych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Włocławek zgodnie z Zarządzeniem nr 165/2006 Prezydenta Miasta Włocławek z dnia 7 listopada 2006 r., dla których ustalono ochronę konserwatorską opartą o przepisy szczegółowe.

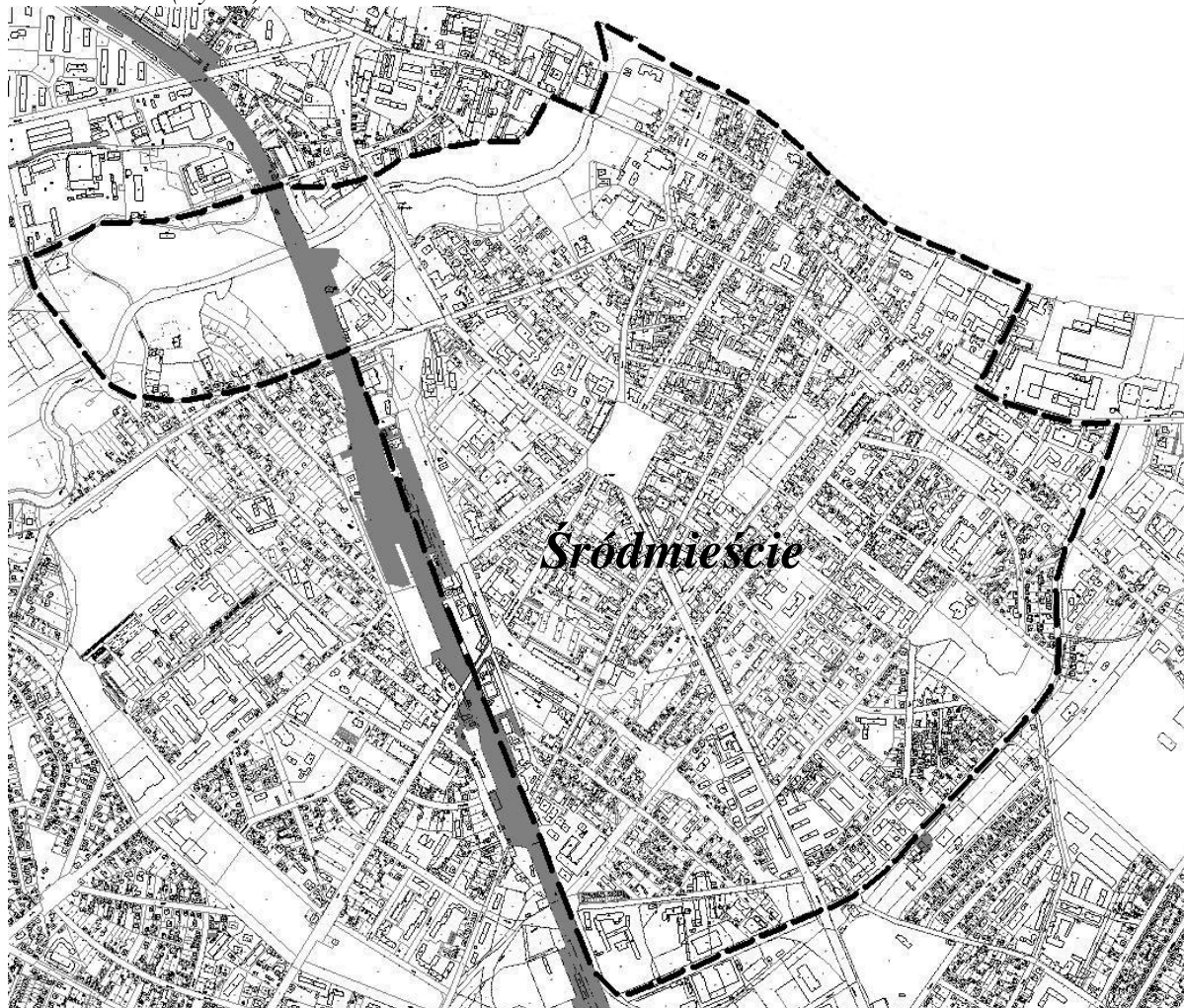
Zgodnie z art. 19 ust. 1a *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* ustalenia ochrony zabytków wpisanych do rejestru zabytków i zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków wymagane są nie tylko w procedurze sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, ale także przy decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej i decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Jednocześnie organy wydające wyżej wymienione decyzje są zobligowane do uzgodnienia projektów decyzji z wojewódzkim konserwatorem zabytków lub do uzyskania jego opinii. Tak więc w decyzjach tych mogą się pojawić wiążące dla inwestora i projektanta ustalenia w zakresie ochrony zabytków.

5.1.4. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Włocławek do 2015 r.

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Włocławek do 2015 roku przyjęty został przez Radę Miasta Włocławek Uchwałą nr XX/337/09 z dnia 18 listopada 2009 r., następnie zaktualizowany Uchwałą nr VII/16/11 z dnia 21 lutego 2011 r., Uchwałą nr X/93/11 z dnia 21 maja 2011 r. oraz Uchwałą nr XIII/164/11 z dnia 26 września 2011 r. zmieniającą uchwałę w sprawie uchwalenia Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Włocławek do 2015 r.

Obowiązujący *Program* jest jednym z najważniejszych dokumentów, który w istotny sposób wpływa na działania związane z ochroną i zachowaniem dziedzictwa kulturowego w mieście. Obszar wyznaczony do rewitalizacji obejmuje Śródmieście w granicach określonych w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego wraz z Parkiem im. H. Sienkiewicza i obszarem Słodowa jako przyległymi obszarami zieleni (*Rys. 4*).

Rys. 4. Śródmieście we Włocławku - obszar wskazany do działań rewitalizacyjnych (źródło: opracowano w Wydziale Urbanistyki i Architektury Urzędu Miasta Włocławek, na podstawie Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Włocławek do 2015 roku)

W *Lokalnym Programie Rewitalizacji Miasta Włocławek do 2015 roku* dodatkowo wskazano Dzielnicę Starego Miasta jako obszar priorytetowy do kompleksowych działań rewitalizacyjnych.

Do najważniejszych działań rewitalizacyjnych infrastrukturalnych realizowanych przy współfinansowaniu z Działania 7.1. Rewitalizacja zdegradowanych dzielnic miast Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2012-2013, spójnych z założeniami w opracowanym Programie Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2012-2015 są:

- 1) Rewitalizacja Starego Miasta we Włocławku „Ku Wiśle” – element I Przebudowa Starego Rynku – projekt w trakcie realizacji;
- 2) Rewitalizacja Starego Miasta we Włocławku „Ku Wiśle” – element II – projekt w trakcie realizacji;
- 3) Przebudowa budynku przy ul. Żabiej 12a z przeznaczeniem na nowe funkcje – projekt w trakcie realizacji;

- 4) Przebudowa budynku „Stara Remiza” przy ul. Żabiej 8 na potrzeby kulturalno-społeczne – projekt w trakcie realizacji;
- 5) Rewitalizacja Starego Miasta we Włocławku „Ku Wiśle” – element III i element IV – projekt z listy rezerwowej, planowany do realizacji;
- 6) Remont i adaptacja budynku przy ul. Cyganka 1/3 z przeznaczeniem na nowe funkcje – projekt z listy rezerwowej, planowany do realizacji;
- 7) Rewaloryzacja Parku im. H. Sienkiewicza – projekt z listy rezerwowej, planowany do realizacji;
- 8) Zagospodarowanie Włocławskich Bulwarów – projekt zrealizowany;
- 9) Rewitalizacja Zielonego Rynku – projekt zrealizowany;
- 10) Monitoring Śródmieścia Włocławka – etap I – projekt zrealizowany.

Dodatkowo w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2012-2013 z Działania 7.2. realizowany jest projekt „Centrum Kultury Browar B – adaptacja do nowych funkcji społeczno-gospodarczych obszarów przemysłowych we Włocławku ul. Bechiego-Łęgska”.

Założenia *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Włocławek na lata 2012-2015* wpisują się w uwarunkowania wynikające z wyżej wymienionych dokumentów wykonanych na poziomie gminy.

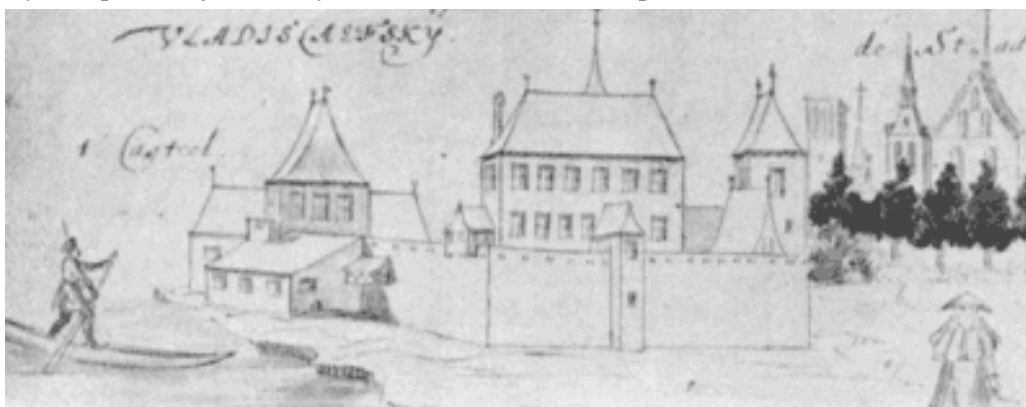
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy

5.2.1. Zarys historii miasta

Początki miasta sięgają najprawdopodobniej IX-X w., gdy w widłach rzeki Wisły i Zgłowiączki powstała otwarta osada targowa. W połowie X w. uległa częściowemu spaleni. W jej miejscu założono gród, który istniał do końca XIII w. lub do połowy XIV w. Podgrodzie z XII-XIII w. jest to wzmiankowana w 1250 r. osada targowa, o cechach wczesnomiejskich położona w rejonie dzisiejszych ulic Gdańskiej i Zamczej. Należy ją utożsamiać z „*civitas theuthonialis*”. W XII-XIII w. w rejonie obecnych ulic Bednarskiej i Matebudy funkcjonował ośrodek osadniczy lokowany wokół pierwszej romańskiej katedry. Można łączyć go z „*civitas cathedralis*”- miastem biskupim. Zawarte porozumienie między księciem a biskupem w 1261 r. zadecydowało o urzeczywistnieniu pierwszej lokacji miasta.

W czasie najazdu krzyżackiego na miasto (1329 r.) zniszczona została romańska katedra wraz z sąsiadującą osadą. Przetrwał jedynie ówczesny parafialny kościół św. Jana Chrzciciela. W strefie pierwotnego miasta lokacyjnego od 1330 r. trwała jego odbudowa. Wzniesiony został wówczas gotycki kościół p.w. św. Witalisa pełniący funkcję tymczasowej katedry (wpis do rejestru zabytków z dnia 01.03.1962 r. pod nr A/443) i budowana od 1340 r. gotycka katedra p.w. Wniebowzięcia NMP (wpis do rejestru zabytków z dnia 01.03.1962 r. pod nr A/487). Są to budowle, które wyróżniły się na tle drewnianej zabudowy miasta.

W połowie XIV w. rozpoczęto budowę murowanego zamku biskupiego. W miejscu gotyckiego zamku, wielokrotnie rozbudowywanego i przebudowywanego znajduje się obecnie Pałac Biskupi, utrzymany w stylu klasycystycznym (wpis do rejestru zabytków z dnia 25.11.1985 r. pod nr A/688; Rys. 5.).

Rys. 5. Najstarszy widok Włocławka, przedstawiający zamek i katedrę, wykonany przez A. Boota (źródło: „*Studium Konserwatorsko-Urbanistycznego Włocławka. Tom II, Kartografia i ikonografia Włocławka, wybór do 1939 r.*” oprac. przez R. Hankowską, wyd. Włocławek l. 1991-1992).

Z tego okresu przetrwał do dnia dzisiejszego obszar w niezmienionym układzie ulic wyznaczony linią brzegu Wisły (od północy), linią ulic Spichlernej i Rybackiej (od wschodu), linią ulic Tumskiej i Łęskiej (od południa) i rzeką Zgłowiączka (od zachodu). Czytelny jest także ukształtowany wówczas układ ulic z czworobocznym rynkiem, którego południowa część przeznaczona była na plac targowy.

W XVI w. dalszy rozwój miasta związany był z koniunkturą na polskie zboże w zachodniej Europie. W tym okresie Włocławek pełnił rolę portu handlowego. Przy głównych traktach pojawiły się nowe przedmieścia takie jak: Nowe Miasto (1577 r.) między dzisiejszymi ulicami: Przedmiejską, Zduńską, Piekarską i Królewiecką oraz Przedmieście Strycharskie (1564 r.) przy Trakcie Kowalskim. Wzdłuż ulic Cyganka i Wójtowskiej (obecnie 3 Maja) powstała zabudowa przedmiejska i przy katedrze nowa zabudowa Kurii oraz późnogotycki kościół farny p.w. św. Jana Chrzciciela na Starym Rynku (wpis do rejestru zabytków z dnia 27.05.1927 pod nr A/455) i budynki Seminarium Duchownego (wpis do rejestru zabytków z dnia 10.12.2009 r. pod nr A/1544).

W pierwszej połowie XVII w. dwa wielkie pożary (1613 r. i 1620 r.) pochłonięły dwie trzecie zabudowy miasta. Z tego okresu pochodzi barokowy kompleks klasztorny o.o. Franciszkanów wybudowany w latach 1639 – 1644 przy pl. Wolności 6 (wpis do rejestru zabytków z dnia 01.03.1962 r. pod nr A/486) oraz kamienice z pierwszej połowy XVII w. przy Starym Rynku 14 i 15 (wpisy do rejestru z dnia 10.12.1985 r. pod nr A/687 i A/686). Druga połowa XVII w. i początek XVIII w. obfitowała w klęski, jak wojny szwedzkie (1657 r., lata 1704-1705 i 1710 r.), zaraza (1708 r.) i napady Kozaków (1707 r.), które doprowadziły do upadku miasta.

Pod koniec XVIII w. podjęto próby uporządkowania własności komunalnej i biskupiej oraz regulacji przedmieść. W 1793 r. miasto zostało włączone do zaboru pruskiego. Miała miejsce konfiskata dóbr biskupich na rzecz miasta.

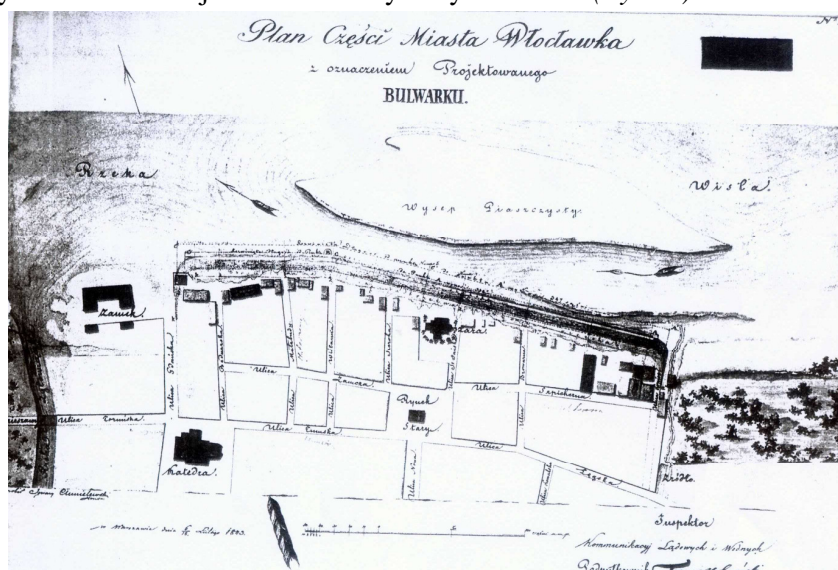
Od 1815 r. Włocławek znalazł się w granicach uzależnionego od Rosji Królestwa Polskiego. Rozpoczęły się wówczas istotne dla miasta przeobrażenia społeczno-gospodarcze i przekształcenia urbanistyczne. W 1818 r. Włocławek otrzymał I plan regulacyjny wykonany przez geometrę Wańkowskiego (Rys. 6.).

Planista wyznaczył główną oś kompozycji urbanistycznej wzdłuż ulicy Nowej (obecna ulica 3. Maja) łączącej place Starego i Nowego Rynku (obecnie Placu Wolności). Od Nowego Rynku odchodzić miały promieniście szerokie ulice – Trakt Brzeski, Łęczycki i Kowalski. Zmiany kompozycji urbanistycznej, w tym przebudowa przebiegu ulic (m.in. obecna ulica Królewiecka, Tumska), przyczyniły się do przeniesienia rangi obszaru śródmiejskiego z dawnego obszaru miasta lokacyjnego na teren trzykrotnie większy od wcześniejszego wyraźnie ukształtowany, z szerszymi ulicami, z większymi rozmiarowo, prostokątnymi działkami i wyróżniającym się charakterem zabudowy (o cechach neorenesansu, neobaroku i neoklasycyzmu).

Rys. 6. Plan miasta Włocławka z 1818 r. wykonany przez Wańkowskiego. Reprodukacja zachowanej kopii planu Józefa Maliszewskiego z 1814 r. Regulacja miasta obejmuje teren do obecnego Placu Wolności - projektowanego Nowego Rynku i Ogrodu Saskiego (źródło: „Studium Konserwatorsko-Urbanistycznego Włocławka. Tom II, Kartografia i ikonografia Włocławka, wybór do 1939 r.” oprac. przez R. Hankowską – Włocławek I. 1991-1992; ze zbiorów MZKiD we Włocławku).

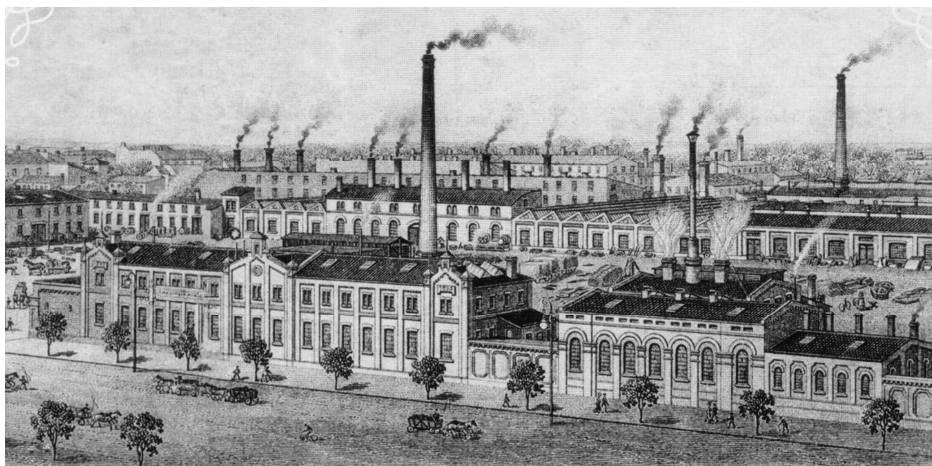
Od 1836 r. Włocławek został siedzibą powiatu, co przyczyniło się do podniesienia jego rangi administracyjnej. W tym okresie funkcjonował na Starym Rynku ratusz (Rys. 7.).

Rys. 7. Plan części miasta Włocławka z oznaczeniem projektowanych bulwarów, wykonany w 1843 r. przez T. Urbańskiego. Widoczne granice Starego Rynku z ratuszem oraz teren należący do kościoła Św. Jana (źródło: „Studium Konserwatorsko-Urbanistycznego Włocławka. Tom II, Kartografia i ikonografia Włocławka, wybór do 1939 r.” oprac. przez R. Hankowską – Włocławek l. 1991-1992).

Koniec XVIII w. i pierwsza połowa XIX w. dla miasta był czasem rozwoju przemysłu. Powstawały niewielkie zakłady i fabryki, które funkcjonowały w obrębie zabudowy miejskiej przy ulicach: Toruńskiej, Łęgskiej, Tumskiej, Zapiecek, Królewieckiej, Stodólnej i Piekarskiej. Przyłączenie do miasta Zazamcza spowodowało koncentrację na tym obszarze przemysłu miejskiego. Działały wówczas m.in. papiernia Godfryda Grossa, fabryka cykorii Rudolfa Manna, fabryka cykorii Bohmów, fabryka mydła rodziny Waedtke, fabryka cykorii Markusa Kuczyńskiego, fabryka cykorii Moritza Lipszyca, browar Kazimierza Bojańczyka, drukarnia Teodora Bucholza, fabryka maszyn rolniczych Wilhelma Haacka, fabryka maszyn rolniczych Ignacego Kochanowicza, fabryka cykorii Bernarda i Ludwika Lewensztamów.

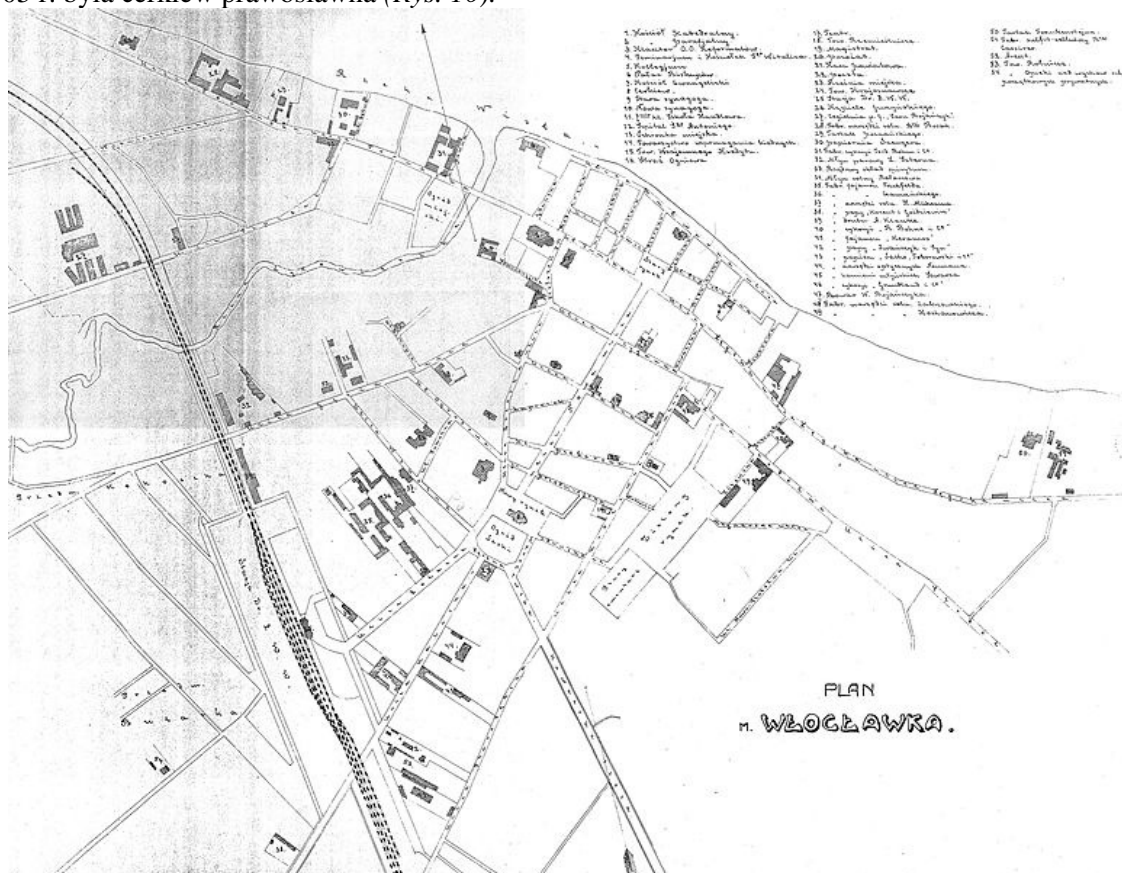
W drugiej połowie XIX w. i na początku XX w. miasto rozwijało się w kierunku południowym oraz na wschód od ulicy Królewieckiej, Placu Dąbrowskiego (obecnie Plac Zielony Rynek), wzdłuż ul. Stodólnej, na południe od Nowego Rynku (obecnie Plac Wolności) oraz w trójkącie dzisiejszych ulic Brzeskiej, Kilińskiego i Wojska Polskiego. Swoją działalność rozpoczęła przystań żeglugi rzecznej na Wiśle (1855 r.), a dziesięć lat później otworzono na Wiśle most łyżwowy. W 1862 r. uruchomiona została linia kolejowa relacji Warszawa-Toruń-Bydgoszcz, co przyczyniło się do usytuowania większych kompleksów fabrycznych, stanowiących wyraźne akcenty w krajobrazie architektonicznym, w tym Fabryka Fajansu (1873 r.) przy ul. Kościuszki oraz Fabryka Maszyn Rolniczych (1877 r.) przy ul. Kilińskiego (Rys. 8.).

Rys. 8. Fabryka Maszyn Rolniczych Hugo Mühsama, w głębi zabudowania Fabryki Fajansu; widok przed 1914 r., autor n.n. (źródło: pocztówka ze zbiorów MZKiD we Włocławku)

W 1872 r. został rozebrany stary ratusz na Starym Rynku. Siedziba władz miejskich mieściła się przy ul. Nowej (obecnie ulica 3 Maja). Dotychczasowe targowisko przeniesione zostało na nowo wytyczony plac targowy - Plac Dąbrowskiego (obecnie Plac Zielony Rynek) i Koński Rynek (obecnie Plac Staszica). Nowy Rynek po adaptacji na ogród zyskał reprezentacyjny wygląd i funkcje (Rys. 9). Jego dominantą od 1905 r. była cerkiew prawosławna (Rys. 10).

Rys. 9. Plan miasta Włocławka z 1911 r. Na Nowym Rynku (obecnie Plac Wolności) widoczna cerkiew prawosławna i Ogród Saski. (źródło: „Przewodnik ilustrowany po Włocławku”, pod red. Stanisława Jankowskiego”, Włocławek 1922)

Rys. 10. Cerkiew prawosławna, widok od strony południowo-zachodniej, fot. Dowmont, po 1905 r. (źródło: ze zbiorów MZKiD we Włocławku)

Sukcesywnie następowała wymiana zabudowy na kamienice z oficynami przy głównych arteriach miasta. Pojawiły się charakterystyczne detale architektoniczne na elewacjach, jak żeliwne i metalowe balkony.

Ważnym czynnikiem rozwojowym dla miasta był napływ ludności pochodzenia żydowskiego, niemieckiego i rosyjskiego, zajmującej się handlem i rzemiosłem oraz inicjującej budowę nowych fabryk. Powstały wówczas

m.in.: fabryka manometrów, termometrów, wag Henryka Neumana przy ul. Kaliskiej, drukarnia Hermana Neumana, drukarnia Stefana Błędowskiego, fabryka fajansu Bernarda Boasa, Dawida Czamańskiego, Zygmunta Kuhfelda, Izydora Szrejera przy ul. Kosciuszki, fabryka rektyfikacji spirytusu i destylacji wódki Ludwika Bauera przy ul. Brzeskiej i Starodębskiej, fabryka maszyn rolniczych Hugo Mühsama przy ul. Kilińskiego, fabryka celulozy Izydora i Makska Cassirerów na Łęgu, fabryka lin i drutów Karola Klauke przy ul. Kościuszki, fabryka farb i lakierów „Nobiles” Michała i Józefa Kochanowiczów i Mieczysława Sachnowskiego przy ul. Łęskiej, dwie papiernie i fabryka wyrobów smołowych Dystylera, młyn parowy spółki akcyjnej „Lejb Stern i Synowie”, fabryka kalek i taśm do maszyn Romana i Władysława Brediów, elektrownia przy ulicy Cyganka.

W czasie dwudziestolecia międzywojennego XX w. Włocławek otrzymał plan regulacyjny, przygotowany przez warszawskiego urbanistę inżyniera architekta Kazimierza Saskiego (1924 r.). Plan charakteryzował się strefowością – obszar miasta został podzielony na funkcje rozdzielone pasami zieleni. Z szeroko zakrojonych projektów udało się zrealizować „dzielnicę szkolną” położoną nad Wisłą w kwartale ulic: Bechiego, Łęska, Odnowa, Bulwary Piłsudskiego.

W latach 30. XX w. w mieście powstały modernistyczne kamienice uzupełniające wcześniejszą zabudowę w ciągach ulic: Św. Antoniego, Bojańczyka, Jesionowej, Kraszewskiego, szereg ważnych budynków użyteczności publicznej (poczta, ubezpieczalnia, muzeum, szkoły, zakład opiekuńczy, hala targowa na Zielonym Rynku oraz stadion przy ul. Chopina). Z nowych fabryk i zakładów wymienić należy elektrownię i papiernię nad Wisłą, fabrykę gwoździ i drutów przy ul. Szpichlernej, wytwórnię cukierków „Społem” w pobliżu kolei, zakłady metalowe na Kokoszce oraz cegielnię przy szosie kowalskiej. Po II wojnie światowej nie przystąpiono do dalszej realizacji planu strefowego.

Do lat 60. XX w. miasto o koncentrycznej strukturze oparte było o dzielnice: Śródmieście, Południe, Zazamcze, Wschód i Zawisłe. W 1953 r. zatwierdzono plan ogólny zagospodarowania przestrzennego miasta. Nie przewidziano w nim jednak powiększenia terenów miejskich. Wyznaczono kolejne obszary pod zabudowę przemysłową. Od 1963 r. rozwój przestrzenny Włocławka uległ głębokim zmianom. Zabudowa przemysłowa skoncentrowana została na terenie dzielnicy Wschód i Zazamcze. Ponadto na Zazamczu i w rejonie ul. Chopina rozpoczęto budowę wielkich dzielnic mieszkaniowych. W 1979 r. do miasta włączono wsie: Rózinowo, Leopoldowo, Kawkę, Łęg, Zarzeczewo, Mielęcín, Michelin. Miasto uzyskało nieregularny kształt, częściowo nawiązujący do układu pasmowego, w oparciu o linię Wisły.

W latach 70. i 80. XX w., w oparciu o produkcję wzniesionej w tym czasie fabryki domów, trwało zagęszczenie wysokiej zabudowy na terenie dzielnic: Zazamcze, Południe i Wschód (osiedle Kazimierza Wielkiego). Budownictwo jednorodzinne powstawało przede wszystkim na Zawisłiu, w Michelinie, Mielęcínie, oraz na wybranych terenach dzielnic: Południe i Kazimierza Wielkiego. Trwała rozbudowa przemysłu, która znacznie uległa spowolnieniu w latach kryzysu gospodarczego. W 1978 r., pod hasłem „Rewaloryzacja Śródmieścia Włocławka” podjęto działania renowacyjne, które w praktyce przyjęły formę zastępowania nową zabudową wyburzonych uprzednio fragmentów zabudowy historycznej, głównie w rejonach Zduńska – Plac Wolności – Królewiecka – Miedziana – Zielony Rynek, plac Wolności – 3. Maja – Przedmiejska – Piekarska, Targowa – Stodólna – Łęgska. Zamierzano w ten sposób rozwiązać problemy najstarszej części Śródmieścia, obejmującej historyczne Stare (lokacyjne) i Nowe Miasto, gdzie najwartościowsze pod względem historycznym, mające średniowieczny rodowód tereny, zajmowała zabudowa mieszkaniowa w katastrofalnym stanie technicznym, wymagająca zintegrowania z pozostałymi częściami miasta.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

W rozumieniu *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Krajobraz kulturowy to ewolucja przestrzeni przyrodniczej i społeczno-kulturowej. Jest świadectwem działalności jego mieszkańców, Jest czynnikiem kształtującym tożsamość miasta. Zrozumienie roli krajobrazu w kształtowaniu społeczeństwa i codziennego stylu życia odgrywa kluczową rolę w rozwoju postawy troski o dziedzictwo kulturowe oraz wzmocnienia świadomości bycia częścią społeczeństwa, kultury i tradycji.

Rozwój przestrzenny Włocławka nierozdzielnie związany był ze środowiskiem naturalnym i ukształtowaniem terenu. Najważniejsze czynniki naturalne, które przyczyniły się do powstania i rozwoju osadnictwa to rzeki: Wisła i Zgłowiączka, ukształtowanie doliny Wisły z niskim lewym brzegiem i wysoką skarpią Szpetala Dolnego oraz bliskość lasów.

Najwcześniej zurbanizowany i najsilniej przekształcony został krajobraz naturalny od ujścia rzeki Zgłowiączki do Wisły wzdłuż jej lewego brzegu aż po nieistniejący już dopływ w okolicach obecnej ulicy Towarowej, z rozwinięciem w kierunku południowo-zachodnim wzdłuż doliny Zgłowiączki do Nowego Rynku. Dolina rzeki Zgłowiączki zachowała walory terenów związanych z wczesnośredniowiecznym usytuowaniem młynów, a w 2 połowie XIX w. utworzeniem parku miejskiego nazwanym Parkiem im. Henryka Sienkiewicza.

Park im. Henryka Sienkiewicza powstał jako jeden z pierwszych w Polsce założony w stylu parków angielskich staraniem ratmana magistratu Aleksandra Jabłońskiego. Park zakładano stopniowo (od 1870 r.) i sukcesywnie rozbudowywano. Najpierw park założono po lewej stronie rzeki Zgłowiączki na terenie dawnego folwarku Zazamcze, po 1916 r. powiększono o tereny po prawej stronie Zgłowiączki. Z czasem obie części połączono mostkami. Z przeprowadzonej inwentaryzacji dendrologicznej wynika, że w obrębie parku występuje ponad 100 gatunków drzew i krzewów, głównie liściastych. W przeważającej części park zachował dawny układ kompozycyjny, stanowiący przykład wczesnych założeń rekreacyjnych parków miejskich na terenie Kujaw z przełomu XIX/XX w. (Rys. 11.)

Rys. 11. Widok na Park im. Henryka Sienkiewicza. Zabawy dzieci w parku (źródło: pocztówka ze zbiorów MZKiD we Włocławku)

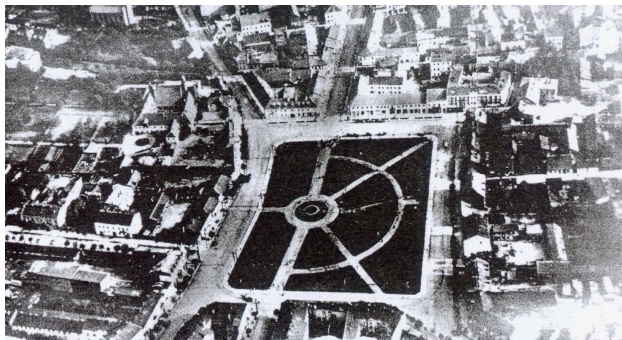
Park im. Henryka Sienkiewicza z uwagi na wyjątkowe wartości historyczne w dniu 25 marca 1994 r. został wpisany do rejestru zabytków pod pozycją A/1304.

Tradycja założeń terenów zieleni urządzonej miała istotne znaczenie dla rozwoju przestrzennego miasta, szczególnie w XIX w. i w 1 połowie XX w. Tworzono ogrody publiczne, m.in. ogród przy ulicy Ogrodowej (obecnie ul. Słowackiego), ogród na rogu ul. 3 Maja i Żabiej, czy Ogród Saski na Nowym Rynku (obecnie Placu Wolności), który powstał w 1840 r. Ogród był kilkakrotnie przebudowywany. W 1905 r. teren Ogródu Saskiego został zmniejszony pod budowę w północnej części placu cerkwi prawosławnej (Rys. 12).

Rys. 12. Widok na Nowy Rynek z cerkwią prawosławną i fragmentem Ogródu Saskiego - obecnie Plac Wolności (źródło: ze zbiorów MZKiD we Włocławku)

Dwadzieścia lat później cerkiew, ogrodzenie cerkwi i Ogrodu Saskiego rozebrano. Cały teren został wykarczowany, splantowany i przeznaczony na skwer w centralnej części z kolistym klombem kwiatowym i ścieżkami skierowanymi do wylotów wszystkich ulic wychodzących z placu (*Rys. 13 i Rys. 14.*).

Rys. 13. Plac Wolności, 1930 r. (źródło: ze zbiorów Archiwum Diecezjalnego)

Rys. 14. Plac Wolności, 1930 r. (źródło: ze zbiorów prywatnych, Kolekcja „Gazety Kujawskiej”)

W tym okresie zakładano również zieleńce i skwery oraz zadrzewiano ulice. W latach 1924-1926 zadrzewiono ulice: Toruńską, Tumską, Kilińskiego, Targową, Brzeską, Długą, 3 Maja, Aleję Chopina, aleje do Pomnika Obrońców Wisły 1920 r. Mimo że zorganizowany system zieleni stanowi ważny element kompozycji urbanistycznej miasta, jedynie nieliczne tereny zieleni urządzonej z okresu przedwojennego przetrwały do dnia dzisiejszego. W związku z zaistniałą sytuacją należy utrzymać dotychczasowe obszary historycznych założeń zieleni w mieście i podjąć działania w zakresie odtworzenia historycznych zadrzewień wzdłuż ulic.

Ważnym elementem w krajobrazie kulturowym każdego miasta są cmentarze, które tworzą pewnego rodzaju kronikę jego dziejów. Cmentarze na terenie i w najbliższym sąsiedztwie Włocławka zachowały się w różnym stopniu. Niestety w świadomości włocławian wiele z nich nie istnieje. Zgodnie z dawnymi tradycjami wiele cmentarzy powstawało bezpośrednio przy kościołach. Należą do nich m.in. cmentarz katolicki w obrębie kościoła p.w. Św. Jana, cmentarz katolicki w obrębie pierwszej katedry, cmentarz katolicki w obrębie kościoła p.w. Św. Witalisa, cmentarz katolicki w obrębie kościoła p.w. Wszystkich Świętych (cmentarz epidemiczny). Funkcjonował także cmentarz przy Trakcie Kowalskim (później na Placu Dąbrowskiego), cmentarz przy Trakcie Wienieckim (w okolicach obecnego skrzyżowania ulic Wienieckiej i Budowlanych), cmentarz żydowski przy dawnej ulicy Żałobnej, (obecnie Nowomiejskiej), cmentarz żołnierzy niemieckich z I wojny światowej zlokalizowany w Rózinowie w obrębie lasu przy szosie do wsi Brzezie.

W granicach administracyjnych miasta w dobrym stanie zachowała się Mogiła Poległych Obrońców Wisły 1920 r., usytuowana na zboczu wzgórza w obrębie Szpetala (wpis do rejestru zabytków z dnia 16.04.1993 r. pod nr A/731), cmentarz katolicki w Michelinie, w Rózinowie i Cmentarz Komunalny przy Alei Chopina.

Cmentarz Komunalny przeznaczony od 1882 r. dla pochówków różnych wyznań jest jednym z najistotniejszych elementów we współtworzeniu krajobrazu kulturowego Włocławka. Ówczesnie usytuowany był przy jednym z głównych traktów historycznych – Trakcie Kowalskim. Początkowo cmentarz posiadał zarys krzyża łacińskiego z charakterystycznym obejściem łączącym jego ramiona. Po kilkukrotnym powiększeniu obszaru grzebalnego pierwotny układ cmentarza uległ częściowemu zatarciu. Obecnie kształt cmentarza

zbliżony jest do prostokąta, podzielonego na 116 sektorów. Główną osią założenia jest aleja biegnąca od bramy głównej.

Na terenie Cmentarza Komunalnego wydzielono m.in.:

- 1) kwaterę prawosławną wraz z zachowaną cerkwią wzniesioną w 1900 r.;
- 2) kwaterę ewangelicką zdominowaną mauzoleum żołnierzy niemieckich poległych w latach 1914-1915;
- 3) kwaterę żydowską zdominowaną przez mogiłę zbiorową, wokół której rozmieszczone są nagrobki przeniesione z dawnego cmentarza, mieszczącego się przy ulicy Żałobnej (obecnie ulica Nowomiejska).

Z uwagi na interesujący kompleks zabytkowy, skupiający pochówki różnych wyznań i zróżnicowane rozwiązania rzeźbiarsko-architektoniczne nekropolii oraz starodrzew pochodzący z okresu założenia, Cmentarz Komunalny w jego granicach pierwotnych wpisany został w dniu 18 lipca 1984 r. do rejestru zabytków pod numerem A/1504 i posiada wydzieloną strefę ochrony konserwatorskiej. Integralną częścią decyzji stanowi wykaz 51 zabytków sepulkralnych istniejących na terenie cmentarza (tabela nr 1). Ewidencję nagrobków prowadzi delegatura Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków. Obecnie Urząd Miasta Włocławek posiada karty ewidencyjne 100 nagrobków o najwyższych walorach historycznych i artystycznych mieszczących się na Cmentarzu Komunalnym.

Oprócz obszarów historycznej zieleni chronionej, w Parku im. H. Sienkiewicza, na Cmentarzu Komunalnym, czy w zespole parkowo-dworskim Zarzeczewo Nowe (wpis do rejestru zabytków z dnia 19 maja 1988 r. pod nr A/1306) utworzono w obrębie skarpy Szpetala Dolnego w 1963 r. o wyjątkowych walorach przyrodniczych rezerwat dyptamu jesionolistnego w Kulinie. Ponadto w granicach administracyjnych miasta występują dwa obiekty uznane na mocy prawa za pomniki przyrody. Są to:

- 1) głąz narzutowy o obwodzie 530 cm, wystający 90 cm ponad powierzchnię ziemi, znajdujący się w Uroczysku Rezerwat, w Leśnictwie Szpetal uznany Decyzją nr 283/74 z dnia 26.05.1974 r. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy za pomnik przyrody nieożywionej;
- 2) drzewo - dąb szypułkowy o obwodzie pierścienicy 270 cm, rosnący na terenie Pracowniczego Ogrodu Działkowego - "Wiosenka" został uznany za pomnik przyrody Uchwałą nr 90/XLV/2002 Rady Miasta Włocławek z dnia 30 września 2002 r. (Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. nr 119, poz. 2430).

Bardzo ważne dla krajobrazu kulturowego miasta, ale także dla rozwoju turystyki i promocji, są walory widokowe: panoramy, osie i punkty widokowe. We Włocławku położonym nad rzeką, posiadającym dogodne możliwości w prezentacji panoramy po jego lewobrzeżnej i po prawobrzeżnej części, w żaden szczególny sposób nie chroni się, a również nie eksponuje tych charakterystycznych dla naszego miasta sylwet.

Panorama lewobrzeżna charakteryzuje się dużymi nawarstwieniami kulturowymi kształtowanymi na przestrzeni wieków; eksponuje głównie walory staromiejskiej części miasta, ograniczone zabudową ul. Wyszyńskiego, Tumskiej i Łęgskiej, z dominantą architektoniczno-urbanistyczną jaką jest wieża kościoła p.w. Św. Jana i dwie wieże kościoła katedralnego p.w. Wniebowzięcia NMP (Rys. 15.). Panorama ograniczona jest jednak przez istniejący na prawobrzeżnej części drzewostan.

Rys. 15. Panorama miasta Włocławek od strony Szpetala. Na pierwszym planie od lewej most drogowy z lat 1935-1937 (obecnie most im. Marszałka Rydza-Śmigłego), obok stary most z 1915/1916 r., w głębi Katedra i Pałac Biskupi, fot. n.n., ok. 1938 r. (źródło: ze zbiorów MZDiK we Włocławku)

Panorama prawobrzeżna, która „zbudowana” jest na wysokim brzegu Wisły, w harmonijny sposób komponuje istniejące kompleksy leśne, niską zabudowę mieszkalną jednorodziną z nadwiślańskimi łęgami i kępami rzecznyymi (Rys. 16. i Fot. 1.).

Rys. 16. Panorama miasta Włocławek na Szpetal. Na pierwszym planie od lewej stary most z 1915/1916 r, obok most drogowy z lat 1935-1937 (obecnie most im. Marszałka Rydza-Śmigłego), fot. n.n., ok. 1938 r. (źródło: ze zbiorów MZDiK we Włocławku)

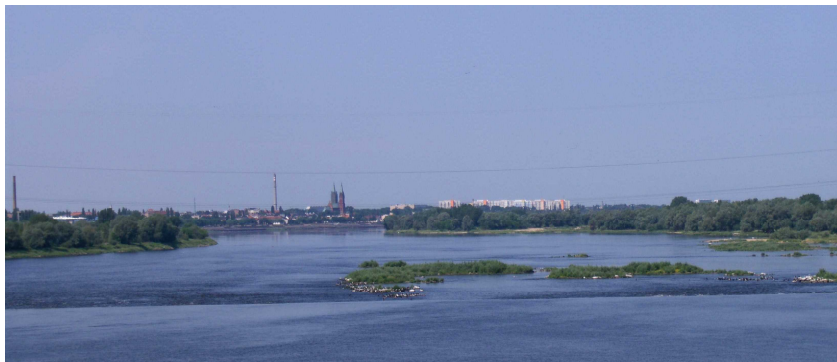
Fot. 1. Widok na most im. Marszałka Rydza-Śmigłego, w tle Zawisze, (źródło: Urząd Miasta Włocławek, Wydział Urbanistyki i Architektury, 2010 r.)

Spośród licznych punktów widokowych na uwagę zasługują:

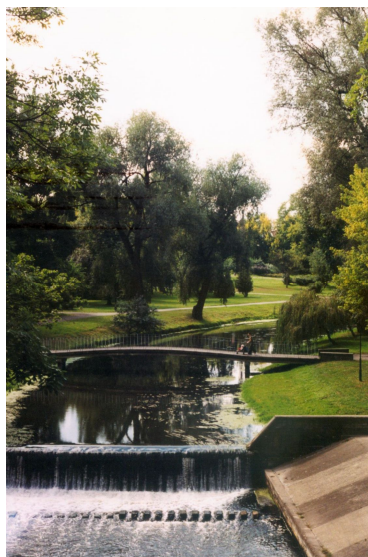
- 1) taras stanowiący skrzyżowanie ul. 3 Maja, Tumskiej i Łęskiej z otwarciem widokowym na Stary Rynek z kościołem p.w. Św. Jana wraz z ujęciami na pierzeje ul. Świętego Jana i Maślanej, z ujęciem na fragment Bulwarów z Wisłą i Zawislem – Szpetalem;
- 2) dawny taras widokowy w Parku H. Sienkiewicza na lewym brzegu Zgłowiączki z widokiem na katedrę i budynki Seminarium Duchownego położone na przeciwległym brzegu;
- 3) punkt widokowy zlokalizowany w obrębie Zawisła na skarpie powyżej Pomnika Obrońców Wisły z 1920 r.;
- 4) widoki z mostów Włocławka (fot. 2 i fot. 3);
- 5) widoki z placów i ulic;

oraz główne osie widokowe, będące elementem kompozycyjnym w krajobrazie kulturowym, które liniowo wiążą wybrane elementy krajobrazu:

- 1) Plac Wolności – ulica 3 Maja – kościół p.w. Św. Jana;
- 2) powiązania widokowe wzdłuż ulic usytuowanych prostopadle do Wisły, jak ulica Solna, Piwna, Bechiego, Ogniowa.

Fot. 2. Lewobrzeżna panorama miasta Włocławek, widok z tamy, (źródło: Urząd Miasta Włocławek, Wydział Urbanistyki i Architektury, 2012 r.)

Fot. 3. Widok z mostu wzdłuż ulicy Wyszyńskiego na Park im. Henryka Sienkiewicza we Włocławku (źródło: Urząd Miasta Włocławek, Wydział Urbanistyki i Architektury, 2012 r.)

Bogactwo krajobrazu kulturowego Włocławka w połączeniu z walorami jego naturalnego środowiska musi podlegać ochronie poprzez zachowanie wartościowych elementów krajobrazu i utrzymaniu wzajemnych powiązań przestrzennych.

5.2.3. Zabytki nieruchome

Zgodnie z art. 7 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków – są to zabytki, o największym znaczeniu dla miasta Włocławka;
- 2) uznanie za pomnik historii – są to zabytki nieruchome wpisane do rejestru lub parki kulturowe o wybitnej wartości dla kultury, które mogą zostać uznane przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, w drodze rozporządzenia, za pomnik historii; na terenie miasta Włocławek nie ma obiektów uznanych za pomniki historii.
- 3) utworzenie parku kulturowego – w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, może zostać utworzony park kulturowy przez radę gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków; na terenie miasta Włocławek nie utworzono parków kulturowych;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (patrz pkt 5.1.3.).

Zgodnie z art. 10 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Wojewódzki Konserwator Zabytków, wydając decyzję administracyjną, wpisuje obiekt zabytkowy do rejestru zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego. Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi rejestry dla:

- 1) zabytków nieruchomych (zabytki architektury i budownictwa);
- 2) zabytków ruchomych (m.in. dzieła sztuki, rzemiosła);
- 3) zabytków archeologicznych nieruchomych.

Obecnie na terenie Włocławka znajduje się 70 obiektów, zespołów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków (tabela nr 2).

Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi także w formie zbioru kart ewidencyjnych Wojewódzką Ewidencję Zabytków Miasta Włocławek (tabela nr 3).

Zgodnie z art. 22 pkt 4 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami prezydent miasta prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. Gminna Ewidencja Zabytków Miasta Włocławek przyjęta Zarządzeniem nr 165/2006 Prezydenta Miasta Włocławek z dnia 7 listopada 2006 r. jest obecnie aktualizowana i opracowywana w formie kart adresowych, zawierających podstawowe informacje o obiekcie wraz z dokumentacją fotograficzną. Na potrzeby niniejszego Programu został załączony wykaz zabytków znajdujących się w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, który na chwilę obecną najpełniej odzwierciedla stan zasobów zabytkowych na terenie miasta Włocławek.

5.2.4. Zabytki ruchome

Zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Zabytki ruchome, znajdujące się w ewidencji konserwatora zabytków to przede wszystkim wyposażenie wrocławskich kościołów. Najcenniejszy zbiór sztuki sakralnej znajduje się na wyposażeniu Kościoła Katedralnego p.w. Wniebowzięcia NMP, na który składa się 297 zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków i 55 ujętych w ewidencji zabytków. Poza tym zabytki ruchome są na wyposażeniu Kościoła oo. Franciszkanów p.w. Wszystkich Świętych (42 - wpisane do rejestru zabytków i 77 - ujętych w ewidencji), Kościoła p.w. Św. Witalisa (5 - wpisanych do rejestru zabytków) i Cerkwi Prawosławnej p.w. Św. Mikołaja (35 - wpisanych do rejestru zabytków). Na uwagę zasługuje również wyposażenie Kościoła p.w. Św. Jana Chrzyciela, Wyższego Seminarium Duchownego, czy Pałacu Biskupiego.

Znikome informacje są dostępne na temat kolekcji prywatnych osób (zbiory ks. Grajnera i zbiory metrologiczne J. Arentowicza).

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nim wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tymi wytworami.

W wyniku badań archeologicznych prowadzonych na terenie Wrocławka od początku XX w. narosłe przez lata warstwy kulturowe kryją w sobie informacje, które są szczególnie cenne w sytuacji, gdy źródła pisane są niedostateczne, lub nie wyjaśniają aspektów związanych z dziejami miasta.

Dotychczas udało się odkryć i ustalić następujące fakty:

- 1) W 1909 r. – odkryto naczynie liturgiczne tzw. czarę wrocławską z XII w.;
- 2) W 1925 r. – odkryto grób ludności kultury pomorskiej;
- 3) W 1927 r. – odkryto cmentarzysko kultury łużyckiej usytuowanej przy ul. Składowej;
- 4) W 1951 r. – badania powierzchniowe przeprowadzone przez K. Jażdżewskiego wskazały dwa stanowiska pradziejowe na obszarze Szpetala oraz siedem wczesnośredniowiecznych. Odkryto również osadnictwo ludności kultury przeworskiej. Ceramika tej kultury została odnaleziona na powierzchni byłego grodziska wczesnośredniowiecznego, na południe od istniejącego Pałacu Biskupiego;
- 5) W 1957 r. pod kierownictwem naukowym Kazimierza Żurowskiego planowe badania wykopaliskowe na grodzisku i osadzie podgrodowej, kontynuowane następnie w latach 1958-1962 przez J. Grześkowiaka wskazały, iż najprawdopodobniej w połowie IX w. w widłach Zgłowiączki i Wisły założono osadę otwartą, w obrębie której funkcjonowały m.in. warsztaty metalurgiczne w tym: pracownia „brązownika” (wyrób ozdób), pracownia „hutnika” (wytop żelaza) i pracownia „rogownicza”. W połowie X w. osada otwarta uległa częściowemu spaleni. W jej miejscu założono gród, który istniał najprawdopodobniej do końca XIII w.;
- 6) W 1961 r. – odkryto u zbiegu ulic Cysterskiej i Lipnowskiej cmentarzysko datowane na XI-XIII w. (mające związek z Cystersami) oraz na późne średniowiecze i czasy nowożytne. Archeologiczne rozpoznanie powierzchniowe na prawym brzegu Wisły zlokalizowało także późniejszą XV-wieczną osadę;
- 7) Od 1976 r. badania archeologiczne prowadzone były przez Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego, które skupiły się na rozpoznaniu lokacyjnego miasta średniowiecznego i nowożytnego. Dzięki nim ustalono, że:
  - a) miasto nie było otoczone murami obronnymi, mogły istnieć jedynie bramy wjazdowe z fragmentami murów. Jeżeli istniały jakieś formy umocnień to mogły posiadać charakter struktur drewniano-ziemnych, w postaci wału z parkanem i rowu – fosy,
  - b) najstarsze ślady osadnictwa (z 2 połowy XIII w.) występowały w bezpośrednim sąsiedztwie grodu (ul. Zamcza, Gdańska),
  - c) pierwszej romańskiej katedry związanej z „*civitas cathedralis*” należy poszukiwać bliżej grodu,
  - d) rozwój osadnictwa we Wrocławku przebiegał na linii zachód-wschód; początki osadnictwa w rejonie Starego Rynku należy wiązać z 2 połową XIV wieku,
  - e) wschodnia granica miasta w XIV w. sięgała ul. Rybackiej, a południowa przebiegała wzdłuż ulic

Łęgskiej i Tumskiej,

- f) w rejonie Starego Miasta zachowany został układ ulic z XIV i XV w., a plac targowy znajdował się w południowej części Starego Rynku,
- g) odtworzono założenie zamkowe i ustalono jego wymiary na 70 x 55 m., odkryto zamkowy mur obwodowy; odkryto fragmenty XVI-wiecznej instalacji wodociągowej, występującej na terenie Starego Miasta,
- h) odkryto fragmenty cmentarza przy Katedrze,
- i) w rejonie Nowego Miasta stwierdzono 2 etapy osadnictwa przypadające na XVI-XVIII w. i XIX-XX w.,
- j) zlokalizowano XVI-wieczne osadnictwo z rozwojem na południe od ulicy Tumskiej i granicę XVIII-wiecznego osadnictwa na północnej linii Placu Wolności.

W tabeli nr 4 zamieszczono wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze miasta Włocławek, zlokalizowanych w trakcie badań powierzchniowych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP).

W ostatnim czasie w związku z prowadzonym nadzorem archeologicznym, wynikającym z obowiązku narzuconego przez przepisy konserwatorskie na inwestora wykonującego prace przy przebudowie ulicy Bulwary im. Marszałka J. Piłsudskiego, odkryto kolejne ślady przeszłości miasta. Obecnie trwają prace dokumentujące niniejsze odkrycia.

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku z siedzibą przy ul. Słowackiego 1a jest jednym z najstarszych muzeów w Polsce, funkcjonującym od 2 czerwca 1908 r.

Z uwagi na bogaty zasób zbiorów muzealnych w ramach muzeum na terenie miasta utworzono:

- 1) Muzeum Historii Włocławka (ul. Stary Rynek 14 i 15);
- 2) Muzeum Etnograficzne (ul. Bulwary im. Marszałka J. Piłsudskiego 6);
- 3) Zbiory Sztuki (ul. Zamcza 10/12);

oraz 2 oddziały terenowe: Muzeum Stanisława Noakowskiego w Nieszawie i Kujawsko-Dobrzyński Park Etnograficzny w Kłóbce.

Zbiory muzealne zostały zinwentaryzowane i zakwalifikowane do poszczególnych działów: Dział Historyczny, Dział Archeologiczny, Dział Metrologii Historycznej, Dział Numizmatyczny, Dział Etnograficzny, Dział Fajansu, Dział Sztuki.

W gmachu głównym muzeum od 1984 r. mieści się stała ekspozycja zatytułowana: Fajans Włocławski. Na wystawie zaprezentowanych jest 525 zabytków obrazujących historię zdobnictwa fajansu w latach 1873-1991. Zbiory pochodzą głównie z czterech włocławskich fabryk: Teichwelda i Asterbluma, Włocławskiej Fabryki Fajansu L. Czamańskiego, Fabryki Fajansu Keramos oraz Polskiej Fabryki Fajansu Braci Köhn i spółka. Na różnorodnych pod względem formy i funkcji wyrobach pokazano wszystkie techniki zdobnictwa, z których po 1945 r. reaktywowano tylko ręczne malowanie.

Na ekspozycji stałej Muzeum Historii Włocławka zostały zgromadzone zabytki, które obejmują historię Włocławka od czasów najdawniejszych, udokumentowaną wykopaliskami archeologicznymi, do wyzwolenia miasta 20 stycznia 1945 r. W znacznej części znajdują się tutaj zasoby zabytków z czterech działów: archeologicznego, historycznego, metrologii historycznej oraz numizmatycznego. Z danych Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku wynika, że:

- 1) Dział Historyczny - liczy 1232 pozycje inwentarzowe, na które składają się militaria, wyroby rzemiosła włocławskiego, materiały rękopiśmienne, druki ulotne i zwarte, odezwy, dyplomy i afisze organizacji społecznych i politycznych działających na terenie miasta. Dział ten prowadzi odrębne księgi inwentarzowe archiwaliów (863 pozycje) i zabytkowych fotografii (ok. 6000 sztuk);
- 2) Dział Archeologiczny - liczy kilkadziesiąt tysięcy zabytków z terenu miasta i regionu ujętych 1670 pozycjami inwentarza działowego. Obejmuje on zabytki pojedyncze oraz kolekcje zabytków reprezentujące tzw. zespoły zwarte pochodzące z pojedynczych obiektów, a także całych stanowisk archeologicznych;
- 3) Dział Metrologii Historycznej - zgromadzone miary zaliczane są do jednej z największych tego typu kolekcji muzealnych w Polsce. Dominują miary z XIX i XX w., ale są także pojedyncze obiekty pochodzące z XVIII w. Obecnie zbiory metrologiczne liczą 1816 pozycji;

4) Dział Numizmatyczny - zgromadzone zbiory od czasów panowania dynastii Piastów do chwili obecnej liczą: 5158 monet, 585 banknotów, 120 bonów zastępczych, 43 monety zastępcze, 788 medali, medalionów i plaket, 354 odznaczenia, 628 odznak i oznak, 41 matryc i 22 tłoki pieczętne.

Ważnym uzupełnieniem ekspozycji Muzeum Historii Miasta są plany Włocławka z lat 1824-1924 oraz makiety nieistniejących budowli (ratusza miejskiego, kościoła św. Wojciecha i cerkwi św. Mikołaja).

W Muzeum Etnograficznym znajduje się stała ekspozycja „Kultura ludowa Kujaw i Ziemi Dobrzyńskiej”. Znaczące są zbiory tkanin, haftów, koronek, instrumentów muzycznych, rękodzieł ludowych i różnych dokumentów.

W Muzeum Zbiorów Sztuki mieszczą się dwie wystawy stałe: Rzeźba ceramiczna Stanisława Zagajewskiego i Życie i twórczość Wacława Bębnowskiego.

Oprócz Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku istnieje Muzeum Diecezjalne usytuowane przy Placu Kopernika 3. Obecnie muzeum jest przebudowywane i przystosowane do dodatkowych funkcji (m.in. powstanie nowoczesna sala ekspozycyjno-koncertowa).

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne, w rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., obejmuje:

- 1) tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu;
- 2) spektakle i widowiska;
- 3) zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne;
- 4) wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki;
- 5) umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Dziedzictwo niematerialne przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody, jest źródłem poczucia świadomości, ciągłości i tożsamości. Dziedzictwo to zwyczaje, przekazy ustne, wiedza, umiejętności, związane z nimi przedmioty, przestrzeń kulturowa.

Kulturę duchową, obrzędy i religijność reprezentują obiekty zgromadzone w wyżej wspomnianym Muzeum Etnograficznym. Zorganizowana w muzeum wystawa przybliży żywe nadal na Kujawach zwyczaje zapustne. Pokazane są kostiumy i rekwizyty przebierańców zapustnych, pośród których wiodącą rolę odgrywały maskary zwierzęce, "koń", "bocian", "niedźwiedź" i "koza". Uzupełnieniem tej części ekspozycji są instrumenty muzyczne typowe dla kujawskich kapel ludowych. Niektóre z nich (harmonia, skrzypce) towarzyszyły zapustnym zwyczajom. Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku przy finansowym wsparciu m.in. Gminy Miasto Włocławek corocznie organizuje Korowód Grup Zapustnych. Obyczajowość zapustna na Kujawach ma bardzo długą tradycję, a praktykowane do dziś pod koniec karnawału zwyczaje wyróżniają się na mapie folklorystycznej całego kraju, stanowiąc swego rodzaju fenomen kulturowy.

Upamiętnienie różnych wydarzeń, miejsc i postaci z nimi związanych pełni ważną rolę w utożsamianiu się społeczeństwa z miastem i jego historią. O zachowanych niematerialnych dobrach kultury świadczy utrwalone przez stulecia lokalne nazewnictwo ulic, placów czy dzielnic. Przywracane historyczne nazewnictwo na terenie miasta, szczególnie w okresie międzywojennym XX w., oraz w III Rzeczypospolitej Polskiej, jest dowodem na istnienie lokalnej tożsamości kulturowej. Dawne osady stały się genezą ulic czy dzielnic miasta (m.in. Papieżka, Grondy, Syberia, Kpiny, Glinki, Kolanowszczyzna, Łaniewszczyzna, Kokoszka, Bularka, Szafarka, Lunewille, Przysłodowy, Kaziemierowo). Często najstarsze nazwy wywodzą się z określonych uwarunkowań: przyrodniczych (m.in. Krzywe Błoto, Drzewiny, Glinki), funkcjonalnych (m.in. Stodółna, Piekarska, Kowalska), własnościowych (m.in. Kapitułka, Papieżka czy Biskupia), geograficznych (m.in. ul. Kaliska, Warszawska, Brzeska) i historycznych (m.in. ulica 3. Maja, Kościuszki, Bulwary im. Marszałka J. Piłsudskiego, Bechiego Aleja Chopina, Plac Wolności, Kopernika).

„Miejsca pamięci” wymagają szczególnej ochrony i opieki. Obiekty i obszary o znaczeniu historycznym i kulturowym powinny być oznakowane. Dotyczy to głównie tragicznych wydarzeń historycznych (m.in. powstanie listopadowe w 1830 r., powstanie styczniowe w 1863 r., II wojna światowa) lub osób, które brały w nich udział. Na terenie miasta Włocławek „miejsca pamięci” są sukcesywnie upamiętniane w formie tablic, pomników i mogił. Urząd Miasta Włocławek od kilku lat dokumentuje „miejsca pamięci” w formie kart ewidencyjnych. Karty ewidencyjne zostały sporządzone dla 22 pomników, 9 obelisków, 83 tablic, 2 kwater i 81 mogił.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY, ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Na podstawie przeprowadzonej oceny dziedzictwa kulturowego i uwarunkowań jego ochrony oraz realizowanej przez gminę polityki rozwoju przestrzennego i społeczno-gospodarczego została dokonana analiza szans i zagrożeń (poprzez wskazanie mocnych i słabych stron).

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> – atrakcyjne położenie miasta nad rzekami: Wisłą i Zgłowiączką, – korzystne warunki rozwoju turystyki ze względu na duże walory środowiska przyrodniczego i krajobrazowego (sąsiedztwo Gostyńsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego, bliskość Zalewu Włocławskiego), – skuteczność w pozyskiwaniu środków zewnętrznych, w tym z funduszy Unii Europejskiej również w zakresie rewitalizacji, – działalność Włocławskiej Informacji Turystycznej, Oddziału Kujawskiego Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego (czynny udział w promowaniu turystyki kulturowej miasta i okolic), – działalność Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku (wystawiennicza, wydawnicza, edukacyjna), – zachowany średniowieczny układ urbanistyczny w Dzielnicy Starego Miasta wpisanej do rejestru zabytków, – dobrze zachowane zabytkowe obiekty sakralne, – Park H. Sienkiewicza wpisany do rejestru zabytków z zachowaną zielenią zabytkową. 	<ul style="list-style-type: none"> – niezadowalający stan zachowania znacznej części obiektów zabytkowych głównie położonych w Dzielnicy Starego Miasta (zdegradowane kwartały zabudowy zabytkowej, destrukcja obiektów architektonicznych i infrastruktury miejskiej połączona z kumulacją niekorzystnych zjawisk społecznych i ekonomicznych), – brak uregulowanego stanu własności wielu obiektów zabytkowych w najstarszej części miasta (stan nieuregulowany nawet sprzed 1945 r.), – niewystarczające środki finansowe na badania (architektoniczne, archiwalne), które muszą stanowić podstawę do właściwego postępowania w użytkowaniu i zagospodarowaniu obiektów zabytkowych oraz na konserwację i rewaloryzację obiektów zabytkowych, – brak inicjatyw w ramach działań partnerstwa publiczno-prywatnego, – zabudowa z lat 60. i 70. XX w. wprowadzona na obszarze Starego Miasta zgodnie z tendencjami urbanistycznymi wówczas panującymi, bez utrzymania linii zabudowy i charakteru architektury plombowej, – brak zagospodarowania otoczenia wielu obiektów zabytkowych, podwórek, zaułków, bocznych uliczek, – słabo zorganizowane mechanizmy kontroli i zarządzania obiektami zabytkowymi z uwzględnieniem szczególnych uwarunkowań związanych z koniecznością ochrony ich wartości (zjawisko samowoli i odstępstw od prawa przestrzennego i budowlanego), – niedostateczna świadomość mieszkańców o wartości zasobów kulturowych miasta, wynikająca ze słabej ekspozycji bogatej historii miasta i niedostatecznego oznakowania miejsc i obiektów zabytkowych informacją zawierającą znaki i symbole czytelne dla większości odbiorców, – brak powiązania części mieszkańców z przedwojennym dziedzictwem kulturowym miasta, a tym samym słabe poczucie odpowiedzialności, kompetencji i zrozumienia społecznego dla problematyki ochrony zabytków,

	<ul style="list-style-type: none"> – brak zrozumienia dla pojęcia „części wspólnej” budynku, posesji i „przestrzeni publicznej”, skutkujące nieskrępowanym inwestowaniem w sposób przypadkowy bez poszanowania substancji zabytkowej i ładu przestrzennego oraz niekorzystnymi zmianami w elewacjach budynków, ogrodach (wymiana stolarki z dużą dowolnością form i kolorystyki, montaż witryn i szyldów, malowanie fragmentów fasad, niszczenie drzew, szpecące i szkodliwe przycinanie koron), – degradacja zabytkowych pomników na terenie Cmentarza Komunalnego.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> – uwzględnienie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w programach, strategiach i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego miasta, – wyznaczenie w Lokalnym Programie Rewitalizacja Miasta Włocławek zabytkowej Dzielnicy Starego Miasta, jako obszaru priorytetowego do działań rewitalizacyjnych i sukcesywna realizacja zadań w tym zakresie, – możliwość finansowania prac konserwatorskich i remontowych obiektów zabytkowych z funduszy zewnętrznych, w tym państwowych, samorządowych, prywatnych, wyznaniowych, z Unii Europejskiej i innych, – aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, która pozwoli na dobre rozpoznanie wartości i liczby zasobów zabytkowych, – rosnąca chęć mieszkańców do identyfikowania się z dziedzictwem kulturowym miasta, wzrost zainteresowania mieszkańców wyglądem i stanem technicznym nieruchomości, – wzrost zainteresowania właścicieli zabytków ochroną i opieką nad zabytkami, w związku z możliwościami dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, – poprawa dostępności informacji o zabytkach przez wprowadzanie systemów informacji turystycznej, – budowa tras i szlaków turystycznych z uwzględnieniem obiektów zabytkowych, – tworzenie baz turystycznych z wykorzystaniem obiektów i obszarów o wartościach historycznych i kulturowych, – zwiększenie dostępności szlaków wodnych, uporządkowanie nabrzeży, otwarcie przystani, – kontynuowanie działań mających na celu likwidację niskich emisji w rejonie Starówki Miasta Włocławek. 	<ul style="list-style-type: none"> – niedostateczna świadomość inwestorów odnośnie zasadności ochrony zabytków, stąd samowolne działania na zabytkach bez uzgodnień i pozwoleń konserwatorskich, świadoma i nieświadoma likwidacja (rozbiórka) obiektów o wartościach historycznych, a niewpisanych do rejestru zabytków, czy bezmyślna przebudowa i remont istniejących budynków bez uwzględnienia ich architektonicznych i historycznych walorów, – stosunkowo słaba integracja środowisk działających w obszarze dziedzictwa kulturowego (projektowych i konserwatorskich organizacji pozarządowych), – słaby stopień przygotowania przedsiębiorców do absorpcji zewnętrznych środków finansowych, – zagrożenie nadmierną komercjalizacją zabytków, prowadzącą do zbyt agresywnego inwestowania w odniesieniu do zabytkowych obiektów, – w niewielkim zakresie popularyzacja wiedzy o wartości chronionych obiektów oraz idei ochrony zabytków.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Celem strategicznym gminnej polityki w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest zachowanie i rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego służąca budowaniu tożsamości mieszkańców i rozwojowi gospodarczemu miasta Włocławek.

Na podstawie wskazanych w *Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* celów gminnego programu opieki nad zabytkami zostały na potrzeby niniejszego opracowania sformułowane następujące tezy problemowe:

- 1) uznanie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju miasta poprzez konsekwentne i planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) uregulowanie stanu formalno-prawnego obiektów i obszarów zabytkowych;
- 4) wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- 6) przygotowanie właścicieli obiektów zabytkowych do absorpcji funduszy zewnętrznych, w tym z Unii Europejskiej w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- 7) wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 8) zintegrowanie ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazu oraz przyjęcie odpowiednich zasad zagospodarowania przestrzeni;
- 9) wykreowanie wizerunku miasta i tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego;
- 10) tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- 11) zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;
- 12) powszechna edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

Cel strategiczny będzie realizowany w ramach pięciu Priorytetów:

- I. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- II. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.
- III. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.
- IV. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
- V. Edukacja i promocja służąca budowaniu tożsamości kulturowej.

Priorytet I Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	
Kierunki działań	Zadania
Zintegrowanie zagadnień dziedzictwa kulturowego z systemem zadań strategicznych państwa, województwa i gminy	<ol style="list-style-type: none"> 1) podjęcie inicjatyw mających na celu włączenie gminy w wojewódzkie i krajowe programy promujące zabytki i przyczyniające się do wzmocnienia kulturowego wizerunku miasta; 2) uwzględnianie zagadnień ochrony dziedzictwa kulturowego we wszelkich dokumentach programowych gminy oraz konsekwentne i spójne wdrażanie projektów i zadań w nich wskazanych; 3) zintegrowanie zagadnień ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, z zagadnieniami dotyczącymi ochrony przyrody i równowagi ekologicznej; 4) w zależności od potrzeb opracowanie lub aktualizacja analiz, programów konserwatorskich, prac studialnych (np. studia historyczno-urbanistyczne, widokowo-krajobrazowe), bądź innych opracowań dotyczących dziedzictwa kulturowego w realizacji zagospodarowania przestrzennego gminy.
Profilaktyka ochrony obiektów i obszarów zabytkowych	<ol style="list-style-type: none"> 1) aktualizacja, weryfikacja i uzupełnianie gminnej ewidencji zabytków o uzyskane dane (w tym zmiany powstałe w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów wskazanych w ewidencji) i dokumentację fotograficzną; 2) aktualizacja informacji o obiektach zabytkowych w ewidencji gruntów i budynków; 3) rozpoznanie stanu prawnego obiektów zabytkowych; regulowanie spraw własnościowych obiektów zabytkowych, gdy właściciel jest nieznany z miejsca

	<p>pobytu; zaplanowanie zamian lub zbywania nieruchomości dla umożliwienia renowacji, remontów, przebudowy obiektów zabytkowych na cele społeczne, kulturalne, turystyczne czy mieszkaniowe – dotyczy głównie obiektów położonych w dzielnicy Starego Miasta;</p> <p>4) rozpoznanie możliwości prawnych w zakresie finansowania prac konserwatorsko-remontowych przy obiektach zabytkowych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, w ramach środków zabezpieczonych w budżecie miasta na dany rok dla właścicieli tych zabytków;</p> <p>5) aktualizacja Uchwały nr 85/X/2007 Rady Miasta Włocławek z dnia 27 sierpnia 2007 roku w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków;</p> <p>6) wspieranie inicjatyw zmierzających do wpisania do rejestru zabytków obiektów i obszarów o wysokiej wartości historycznej i architektonicznej, nie objętych dotychczas tą formą ochrony;</p> <p>7) opracowanie długofalowego planu prac konserwatorsko-remontowych przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy, uwzględniającego np. zmianę ich sposobu użytkowania lub adaptacji do nowych funkcji;</p> <p>8) opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych;</p> <p>9) wypracowanie systemu szeroko pojętej ochrony Cmentarza Komunalnego we Włocławku, m.in. poprzez prowadzenie sukcesywnych prac konserwatorskich, renowacyjnych przy pomnikach i miejscach pamięci narodowej oraz działań warunkujących właściwe kształtowanie i zachowanie zieleni na terenie cmentarza;</p> <p>10) w ramach prowadzonych prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych uwzględnienie systemów zabezpieczeń przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą, w tym montaż instalacji przeciwpożarowej, alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, monitoringu wizyjnego w obiektach będących własnością miasta i propagowanie tych rozwiązań wśród właścicieli obiektów zabytkowych;</p> <p>11) podjęcie działań mających na celu ograniczenie zagrożeń mogących spowodować uszczerbek dla wartości zabytku, udaremnienie ich niszczenia, poprzez poprawę bezpieczeństwa również w ich otoczeniu (zapewnienie właściwego oświetlenia, czy rozbudowa monitoringu wizyjnego w Śródmieściu);</p> <p>12) kontynuowanie działań mających na celu likwidację niskich emisji w rejonie Starówki Miasta Włocławek.</p>
<p>Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na ochronę i opiekę nad zabytkami</p>	<p>1) coroczne zabezpieczanie w budżecie Gminy Miasto Włocławek środków finansowych na realizację zadań własnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;</p> <p>2) dofinansowywanie działań przy obiektach zabytkowych nie będących własnością gminy na podstawie zaktualizowanej uchwały w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków;</p> <p>3) przygotowanie właścicieli obiektów zabytkowych do absorpcji funduszy zewnętrznych, m.in. poprzez wypracowanie polityki informacyjnej, służącej szerokiemu społecznemu upowszechnianiu bieżących informacji o aktualnie ogłaszanych terminach naboru wniosków, prawidłowym składaniu stosownych wniosków i innych możliwościach pozyskania środków finansowych na realizację prac konserwatorskich, restauratorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych;</p> <p>4) wspieranie wszelkich inicjatyw lokalnych niosących za sobą wzrost nakładów finansowych na opiekę nad zabytkami;</p> <p>5) współpraca organizacyjna i merytoryczna z organizatorami zbiórek publicznych, kwest przeznaczonych na ratowanie zabytków, m.in. na renowację pomników usytuowanych na Cmentarzu Komunalnym, głównie w części wpisanej</p>

	<p>do rejestru zabytków, uwzględniając ich walory historyczne, architektoniczne, artystyczne i kulturowe oraz osoby wybitne i zasłużone dla miasta Włocławka w nich pochowane;</p> <p>6) podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na prace konserwatorsko-remontowe obiektów zabytkowych będących własnością gminy.</p>
--	---

Priorytet II Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy	
Kierunki działań	Zadania
Ochrona i rewaloryzacja obiektów i zespołów zabytkowych	<p>1) w ramach „Lokalnego Programu Rewitalizacji do 2015 roku” (Oś Priorytetowa 7.1. Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego) opracowane zostały następujące projekty, dotyczące m.in. ochrony, rewaloryzacji obiektów zabytkowych i rewitalizacji Dzielnicy Starego Miasta jako obszaru priorytetowego wskazanego do działań rewitalizacyjnych:</p> <p>a) Rewitalizacja Starego Miasta we Włocławku „Ku Wiśle” – głównym założeniem projektu jest poprawa wizerunku przestrzeni publicznych najstarszej części miasta poprzez przebudowę placów i ulic wraz z infrastrukturą techniczną, oświetlenia, małej architektury i zieleni przy podkreśleniu charakteru miejsca,</p> <p>b) Przebudowa budynku przy ul. Żabiej 12a i przystosowanie do nowych funkcji,</p> <p>c) Przebudowa budynku „Stara Remiza” przy ul. Żabiej 8 na potrzeby społeczno-kulturalne,</p> <p>d) Remont i adaptacja budynku przy ul. Cyganka 1/3 i przystosowanie do nowych funkcji.</p> <p>2) w ramach Osi Priorytetowej 7.2. Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego realizowany jest projekt „Centrum Kultury Browar B – adaptacja do nowych funkcji społeczno-gospodarczych obszarów poprzemysłowych we Włocławku ul. Bechiego – Łęgska”;</p> <p>3) prowadzenie prac konserwatorsko-remontowych przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy, zgodnie z opracowanym planem prac konserwatorsko-remontowych;</p> <p>4) prowadzenie prac konserwatorskich, renowacyjnych przy pomnikach i miejscach pamięci narodowej położonych na terenie Cmentarza Komunalnego, zgodnie z opracowanym planem;</p> <p>5) udzielanie z budżetu gminy wsparcia finansowego właścicielom, którzy przeprowadzili prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach zabytkowych, zgodnie z opracowanymi założeniami prawno-finansowym.</p>
Ochrona i rewaloryzacja terenów zabytkowej zieleni	<p>1) rewaloryzacja Parku im. Henryka Sienkiewicza, zgodnie z opracowanymi założeniami;</p> <p>2) rewaloryzacja zespołu zieleni na terenie Cmentarza Komunalnego, zgodnie z opracowanymi założeniami;</p> <p>3) opracowanie koncepcji zieleni w mieście nawiązującej do historycznych założeń zieleni, z uwzględnieniem zadrzewień wzdłuż ulic.</p>
Wyeksponowanie zabytków i walorów krajobrazu kulturowego	<p>1) poprawa estetycznego wizerunku przestrzeni publicznych, głównie w Dzielnicy Starego Miasta, m.in. przez podkreślanie i wykreowanie za pomocą oświetlenia wartościowego krajobrazu kulturowego i obiektów zabytkowych, przez konsekwentne wdrażanie i skuteczne egzekwowanie zasad umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych, czy zasad urządzania ogródków gastronomicznych w sezonie letnim;</p> <p>2) sukcesywna realizacja iluminacji obiektów zabytkowych zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi i konserwatorskimi;</p> <p>3) rozpoznanie historycznych nazw, miejsc i obiektów, związanych z lokalną</p>

	<p>tradycyjną, topografią w celu opracowania systemu informacji o zabytkach i budowaniu tożsamości kulturowej włocławian;</p> <p>4) prowadzenie systematycznych działań i okresowych kontroli zmierzających do oznakowania zabytków nieruchomych położonych w granicach administracyjnych miasta wpisanych do rejestru zabytków znakiem Konwencji Haskiej, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);</p> <p>5) po uzyskaniu stosownych pozwoleń organu ochrony zabytków i we współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych, umieszczenie tablic informacyjnych na obiektach wpisanych do rejestru zabytków;</p> <p>6) umieszczenie w Dzielnicy Starego Miasta makiet przestrzennych w celu przybliżenia mieszkańcom i zwiedzającym rozwoju przestrzennego dawnego Włocławka, jak i poszczególnych zabytków;</p> <p>7) podjęcie działań mających na celu wskazanie i wyeksponowanie panoram, punktów widokowych podkreślających wartości ekspozycyjne pojedynczych obiektów, układów przestrzennych i walorów krajobrazowych miasta oraz powiązania ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w przestrzeni miejskiej;</p> <p>8) opracowanie systemu identyfikacji przestrzennej na Cmentarzu Komunalnym, w tym wskazanie miejsc na tablice informacyjne zawierające m.in. najbardziej wartościowe pod względem historycznym, architektonicznym, artystycznym i kulturowym pomniki.</p>
--	---

Priorytet III Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami	
Kierunki działań	Zadania
Wspieranie działań sprzyjających zaangażowaniu się właścicieli i posiadaczy zabytków w ich ochronę i opiekę	<p>1) nawiązanie współpracy, efektywne współdziałanie z właścicielami obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, przy czynnym udziale Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, poprzez:</p> <p>a) rozpowszechnianie wśród właścicieli tych obiektów informacji o zasadach i profilaktyce konserwatorskiej, oraz o możliwościach pozyskania pomocowych środków finansowych na ich prace konserwatorsko-remontowe,</p> <p>b) pozyskiwanie od właścicieli obiektów zabytkowych informacji na temat przeprowadzonych na tych obiektach prac konserwatorsko-remontowych.</p> <p>2) promocja dobrych wzorców budowlanych wśród inwestorów planujących prace remontowe i adaptacyjne przy obiektach zabytkowych lub projektujących zabudowę w tkance staromiejskiej.</p>

Priorytet IV Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	
Kierunki działań	Zadania
Tworzenie atrakcyjnych ofert zawodu i pracy	<p>1) współpraca z urzędem pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających prowadzonych na terenie zabytkowych założeń zielonych i terenie objętym ochroną konserwatorską;</p> <p>2) generowanie nowych miejsc pracy przy inwestycjach związanych z realizacją gminnych zadań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków;</p> <p>3) udział w specjalistycznych programach szkoleniowych, konferencjach, warsztatach, mających na celu przygotowanie i podnoszenie kwalifikacji kadr administracji samorządowej wykonującej zadania z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego na terenie Gminy Miasto Włocławek.</p>

Priorytet V Edukacja i promocja służąca budowaniu tożsamości kulturowej	
Kierunki działań	Zadania
Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy	<ol style="list-style-type: none"> 1) organizowanie i wspieranie realizacji konkursów (np. plastycznych, fotograficznych, wiedzy o zabytkach miasta), wystawy plenerowe poświęcone historii miasta i innych działań edukacyjnych i informacyjnych prezentujących dobra kultury na terenie miasta, skierowanych głównie do dzieci i młodzieży; 2) wspieranie publikacji (folderów promocyjnych, informatorów, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego miasta; 3) wprowadzenie i upowszechnienie tematyki o zasobach i ochronie dziedzictwa kulturowego miasta do systemu edukacji szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć w tym zakresie; 4) prowadzenie polityki informacyjnej dotyczącej pozytywnych realizacji konserwatorskich i remontowo-budowlanych przy zabytkach i przestrzeniach zabytkowych; 5) popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo; 6) współorganizacja i uczestnictwo w różnorodnych przedsięwzięciach (konferencje, sesje popularno-naukowe) popularyzujące dziedzictwo kulturowe miasta i potrzebę jego ochrony; 7) współpraca samorządu z ośrodkami naukowymi i akademickimi zmierzająca do wprowadzania problematyki dziedzictwa kulturowego miasta Włocławek m.in. do tematyki prac dyplomowych.
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	<ol style="list-style-type: none"> 1) udostępnienie zaktualizowanej Gminnej Ewidencji Zabytków i niniejszego „Programu opieki nad zabytkami miasta Włocławek na lata 2012-2015” na oficjalnej stronie internetowej Urzędu Miasta Włocławek; 2) zaktualizowanie na stronie internetowej Urzędu Miasta Włocławek informacji o najciekawszych obiektach zabytkowych, historycznych przestrzeniach, o istotnych walorach krajobrazu kulturowego miasta; 3) zyktywna współpraca z lokalnymi mediami w celu popularyzacji i promocji dziedzictwa kulturowego miasta i upowszechniania działań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.
Promocja dziedzictwa kulturowego miasta służąca budowaniu tożsamości mieszkańców z miastem i kreowaniu jego wizerunku.	<ol style="list-style-type: none"> 1) ujęcie bazy danych o zabytkach i historycznych przestrzeniach miasta w ofercie turystycznej miasta; 2) wspieranie turystyki kulturowej na terenie miasta poprzez utrzymanie istniejących i utworzeniu nowych tras turystycznych i szlaków dydaktycznych; 3) współdziałanie m.in. z Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku, z Włocławską Informacją Turystyczną i Oddziałem Kujawskim we Włocławku PTTK w zakresie popularyzacji i promocji dziedzictwa kulturowego miasta (wystawy, konkursy, spacerki z przewodnikiem, rajdy, seminaria); 4) opracowanie mapy zabytków, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji dziedzictwa kulturowego; 5) organizację cyklicznych imprez i przedsięwzięć służących pogłębianiu zainteresowania dziedzictwem kulturowym miasta lokalnej społeczności, np. przy okazji organizowanych Dni Włocławka; 6) propagowanie idei społecznej opieki nad zabytkami; 7) wspieranie działalności organizacji społecznych, pozarządowych i środowisk zajmujących się ochroną i opieką nad zabytkami (np. zbiórki, kwesty, akcje społeczne); 8) współdziałanie z organizatorami różnych imprez i przedsięwzięć związanych z obchodami rocznic historycznych i wydarzeń szczególnie istotnych dla dziejów miasta.

Oczekiwanym efektem systematycznej i konsekwentnej realizacji zamierzonych celów zawartych w niniejszym *Programie* na najbliższe cztery lata, jest zwiększenie kręgu zainteresowanych ochroną dziedzictwa kulturowego i zbudowanie solidnych podstaw zintegrowanego zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego miasta Włocławka.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA WŁOCŁAWEK NA LATA 2012-2015

Realizacja założeń *Programu* odbywać się będzie poprzez działania władz miasta we współpracy z różnymi podmiotami, w oparciu o następujące instrumenty:

- 1) **prawne** – wynikające z przepisów stosownych ustaw, rozporządzeń, założeń programów określających politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, tworzenie parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, uzgadnianie decyzji o warunkach zabudowy i o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego z wojewódzkim konserwatorem zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 2) **finansowe** – finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, ulgi podatkowe, nagrody i inne zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- 3) **społeczne** – działania edukacyjne, promocyjne, informacyjne, komunikacyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, sąsiednimi jednostkami samorządu terytorialnego, działania prowadzące do tworzenia nowych miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- 4) **koordynacji** – realizacja programów i projektów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach rozwoju, planach rozwoju lokalnego, programach prac konserwatorskich, programach rewitalizacji czy ochrony środowiska, współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, z organizacjami wyznaniowymi i społecznymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, właścicielami i posiadaczami zabytków;
- 5) **kontrolne** – aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego.

9. REALIZACJA I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA ZADAŃ Z PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA WŁOCŁAWEK NA LATA 2012-2015

Zadania określone w *Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Miasta Włocławek na lata 2012-2015* będą osiągnięte poprzez:

- 1) wspólne działania władz miasta Włocławek z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Urzędem Marszałkowskim Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, władzami kościelnymi oraz innymi jednostkami samorządu terytorialnego na zasadach porozumień, umów, wspólnych podmiotów;
- 2) inicjatywy własne władz miasta Włocławek;
- 3) stosowanie instrumentów finansowych (dotacje, prowadzenie instytucji, nagrody, zachęty itp.);
- 4) funkcje programowe (programy lokalne i projekty);
- 5) inne działania.

Wdrażanie *Programu* odbywać się będzie przy współpracy Prezydenta Miasta Włocławek, jednostek budżetowych miasta, właścicieli obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, osób fizycznych i prawnych, Urzędu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, instytucji, dla których opieka nad zabytkami wynika z ich działalności statutowej.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazuje jednoznacznie, że opiekę nad zabytkiem powinien sprawować właściciel lub posiadacz (zdefiniowany w art. 73 ustawy) w zakresie określonym w art. 5 niniejszej ustawy. Zgodnie z zapisem art. 74 ustawy dotacja na prace

konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków może zostać udzielona wyłącznie przez:

- 1) ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego (Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego);
- 2) wojewódzkiego konserwatora zabytków właściwego dla terenu, na którym zlokalizowany jest obiekt zabytkowy wpisany do rejestru zabytków (Kujawsko – Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków).

Środki finansowe pochodzące z budżetu państwa nie mogą być stosowane do obiektów zabytkowych, które znajdują się jedynie w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków, a nie są wpisane do rejestru zabytków. Ustawa zezwala na ubieganie się o udzielenie dofinansowania nie tylko na prace planowane do wykonania przy zabytku w danym roku budżetowym, lecz także na prace, które zostały wykonane w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji (art. 76 ust.1 pkt 2).

W art. 77 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazany jest wykaz prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków, które mogą być objęte dotacją. Integralną częścią ustawy, wynikającą z zapisu art. 80 ust. 1, jest rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 112, poz. 940 z późn. zm.).

Oprócz środków z budżetu państwa udzielanych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub Kujawsko – Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków działania *Programu* mogą być finansowane przez:

- 1) środki budżetowe Gminy Miasta Włocławek na realizację zadań własnych;
- 2) dotacje podmiotowe dla instytucji kultury, których organizatorem jest samorząd województwa;
- 3) dotacje samorządu województwa dla jednostek samorządu terytorialnego innych szczebli na realizację zadań z zakresu kultury i sztuki;
- 4) dotacje, granty, nagrody samorządu województwa dla podmiotów nie zaliczanych do sektora finansów publicznych;
- 5) środki własne jednostek samorządu terytorialnego różnych szczebli;
- 6) dochody własne instytucji kultury;
- 7) środki prywatne (osób fizycznych, stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych, związków wyznaniowych);
- 8) dotacje i fundusze celowe rządowych i pozarządowych programów pomocowych, np. Fundusz Ochrony Środowiska;
- 9) środki Unii Europejskiej, m.in. z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013, Programu Infrastruktura i Środowisko, Programu Europejska Współpraca Terytorialna;
- 10) środki poza unijne - w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA WŁOCŁAWEK NA LATA 2012-2015

Zgodnie z art. 87 ust. 5 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Prezydent Miasta Włocławek ma obowiązek sporządzenia co dwa lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawiania go Radzie Miasta. Po 4 latach *Program* należy zaktualizować i ponownie przedłożyć Radzie Miasta Włocławek.

Wykonanie sprawozdania powinno być oparte o stałą obserwację i analizę stopnia realizacji gminnego programu uwzględniającą:

- 1) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 2) efektywność ich wykonania.

Dzięki umiejętnie określonej systemowi kontroli i monitoringu *Programu*, będzie można nie tylko stwierdzić czy jego cele są realizowane i w jakim stopniu zaawansowane, ale także oszacować skutki bezpośredniego oddziaływania i jego długotrwałych efektów. Stworzona jest również szansa na weryfikację trafności planowanych, przeprowadzonych i zakończonych zadań. Monitorowanie przebiegu realizacji programu będzie ważnym elementem jego wdrażania.

Poniżej przedstawiono przykładowe kryteria i wskaźniki oceny realizowanych zadań:

- 1) poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- 2) wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów;
- 3) liczba udzielonych dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych;
- 4) wartość finansowa wykonanych prac konserwatorsko-remontowych przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych tym pracom;
- 5) liczba złożonych wniosków o wpis do rejestru zabytków obiektów i zespołów zabytkowych;
- 6) liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- 7) liczba i długość (w km) utworzonych szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych na terenie gminy;
- 8) liczba opracowanych prac studialnych;
- 9) liczba zrealizowanych konkursów, wystaw i działań edukacyjnych na terenie gminy;
- 10) liczba przygotowanych/wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników);
- 11) zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi;
- 12) liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- 13) liczba osób zwiedzających muzea, biorących udział w spacerkach po mieście organizowanych przez Włocławską Informację Turystyczną i PTTK Oddział Kujawski we Włocławku.

Tabela nr 1. Wykaz zabytków sepulkralnych na Cmentarzu Komunalnym we Włocławku

(stanowiący integralną część decyzji nr A/1504 z dnia 30 września 1957 r. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisie do rejestru zabytków Cmentarza Komunalnego we Włocławku)

1.	Cerkiew prawosławna, mur. ok. 1900 r.	
2.	Nagrobki prawosławne (pozostałość w kwaterze przy cerkwi)	
3.	Kaplica Rodziny Żyburskich, mur. ok. 1910 r.	
4.	Mauzoleum żołnierzy niemieckich z lat 1914-15	
5.	Obelisk z figurą Chrystusa (na skrzyżowaniu alej), ok. 1900 r.	
6.	Grób Rodziny Rossangel (obejście), ok. 1913 r.	kwatera 1
7.	Grób Rodziny Hornów (obejście), ok. 1918 r.	kwatera 1
8.	Grób Rodziny Haacków (obejście), ok. 1920 r.	kwatera 1
9.	Grobowiec Rodziny Findeisen, ok. 1920 r. (sygn. Fr. Gontarski)	kwatera 1
10.	Grobowiec Rodziny Zaleskich, ok. 1920 r.	kwatera 19
11.	Grobowiec Rodziny Ballaum, ok. 1890 r. (sygn. B. Dobrzański)	kwatera 19
12.	Nagrobek Zygmunta Korczaka, ok. 1920 r. (sygn. B. Dobrzański)	kwatera 20
13.	Grobowiec Rodziny Przybyszewskich, ok. 1904 r.	kwatera 22
14.	Grobowiec Rodziny Mokrzyckich, 1911 r.	kwatera 23
15.	Nagrobek Ludwika Bucharda, 1912 r.	kwatera 23
16.	Nagrobek Stefana Szablowskiego, ok. 1912 r.	kwatera 23
17.	Nagrobek Bogdana Kowalewskiego, 1911 r.	kwatera 23
18.	Grób Stowarzyszenia Kobiet Wspólnej Pracy, 1916 r.	kwatera 24
19.	Grób Felicji Kalinowskiej, ok. 1930 r.	kwatera 24
20.	Grób Kazimierzy Marii Sturglewskiej, ok. 1930 r.	kwatera 25
21.	Grób Tadeusza Krauze, (sygn. Fr. Gontarski)	kwatera 25
22.	Grób Bronisława Cercha, ok. 1896 r.	kwatera 30
23.	Grób Rodziny Głowczyńskich, po 1945 r.	kwatera 36

24.	Grobowiec Rodziny Zienkiewiczów, ok. 1900 r.	kwatera 37
25.	Grobowiec Rodziny Łada - Zalewskich, ok. 1929 r.	kwatera 38
26.	Grobowiec Rodziny Nienałtowskich, ok. 1925 r.	kwatera 38
27.	Nagrobek Apolonii Gawłowskiej, ok. 1920 r.	kwatera 38
28.	Nagrobek Michała Skorupińskiego, ok. 1916 r.	kwatera 38
29.	Grobowiec Rodziny Juszcakiewiczów, ok. 1905 r.	kwatera 42
30.	Grobowiec Rodziny Politułów, ok. 1919 r. (sygn. B. Dobrzański)	kwatera 42
31.	Grobowiec Wincentego Grylza, ok. 1900 r.	kwatera 42
32.	Nagrobek Wacława Fankiewicza, 1900 r.	kwatera 42
33.	Nagrobek Antoniny Warszawskiej, 1897 r. (sygn. B-cia Lenthold)	kwatera 42
34.	Nagrobek Ks. Emiliana Dworakowskiego, ok. 1895 r.	kwatera 42
35.	Grobowiec Rodziny Gontarskich, ok. 1914 r.	kwatera 43
36.	Grobowiec B. Domaszewicz, ok. 1910 r. (sygn. J. Narbelin, S. Bartmański)	kwatera 43
37.	Grobowiec Izabeli Nowickiej, ok. 1930 r. (sygn. B. Dobrzański)	kwatera 44
38.	Nagrobek Andrzeja Nowackiego, 1899 r.	kwatera 42
39.	Grobowiec Izabeli Zbiegniewskiej, 1915 r. (sygn. Fr. Gontarski)	kwatera 48
40.	Grobowiec Rodziny Popławskich, 1915-22 (syg. Fr. Gontarski)	kwatera 50
41.	Grobowiec Wandy Busse, ok. 1920 r. (sygn. Fr. Gontarski)	kwatera 50
42.	Grobowiec bez inskrypcji, ok. 1900 r. (sygn. Fr. Gontarski)	kwatera 50
43.	Grobowiec Leonii Brede, ok. 1920 r.	kwatera 51
44.	Grobowiec Rodziny Gawrońskich, ok. 1885 r.	kwatera 51
45.	Grób Ks. Prałatów, 1928 r.	kwatera 109
Pomniki Walki i Męczeństwa (w nowej części cmentarza):		
46.	Obelisk ku czci żołnierzy WP poległych w walce z hitleryzmem (1947 r.)	kwatera 84
47.	Pomnik ku czci żołnierzy poległych w latach 1914-15 (1960 r.)	kwatera 84
48.	Pomnik ku czci pomordowanych przez hitlerowców (1970 r.)	kwatera 84
49.	Pomnik żołnierzy i pomordowanych w walce o utrwalenie władzy ludowej	kwatera 84
50.	Kwatera żołnierzy Armii Czerwonej	kwatera przy cerkwi
51.	Kwatera zasłużonych działaczy KPP i PZPR	kwatera przy cerkwi

Tabela nr 2. Wykaz obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Kujawsko-Pomorskiego z terenu miasta Włocławek

L.p.	Adres	Obiekt	Czas powstania	Numer rejestru	Data wpisu
1.	Bechiego 1	Gimnazjum państwowe żeńskie, ob. Liceum im. M. Konopnickiej i działka 37	l. 1926-1930, modern. 1937 r.	A/728	29.07.1993
2.	Bechiego 2	Zespół willi miejskiej:		A/1007	22.06.2006
2.1.		budynek willi	l. 1923-1925		
2.2.		dom d. służbówki	ok. 1930 r.		

2.3.		ogród z elementami małej architektury i działka nr 34	l. 20-te XX w.		
3.		Zespół kościoła ewangelicko-augsburskiego:			
3.1.		kościół	1884 r.	A/472	08.07.1996
3.2.		kaplica pogrzebowa (kostnica)	ok. 1884 r.		
3.3.	Brzeska 20	ogrodzenie z bramą i działka nr 39	1897 r.		
4.	Bulwary 6	spichlerz	1848 r.	A/695	05.06.1985
5.	Bulwary 9	spichlerz	1842 r.	A/680	14.02.1989
6.	Bulwary 18/ Św. Jana 1	kamienica z oficyną	ok. 1869 r., 1900 r.	A/665	18.01.1993
7.	Al. Chopina	cmentarz komunalny w części obejmującej cmentarze: rzymskokatolicki, ewangelicki i prawosławny w ich pierwotnych granicach (załącznik do decyzji) wraz z nagrobkami	l. 1881-1892	A/1504	18.07.1984
8.	Al. Chopina 54	budynki Poczty i działka nr 6	l. 1935-1937	A/664	15.01.1993
9.	Cyganka 26	kamienica z oficynami i działka nr 37	ok. 1910 r.	A/732	15.02.1993
10.	Gdańska 2	Pałac Biskupi	1 poł. XIV w., l. 1720-1738, odbudowa w 1925 r.	A/688	25.11.1985
11.	Gdańska 8	Kanonia	1649 r., przebud. 1900 r.	A/5	31.05.1999
12.	Karnkowskiego 3	Kościół seminaryjny p.w. Św. Witalisa	ok. 1330 r.	A/443	01.03.1962
13.		Zespół budynków Wyższego Seminarium Duchownego:			
13.1.		skrzydło wschodnie (biblioteka)	1843 r.		
13.2.		budynek frontowy północny	l. 1898-1900		
13.3.		skrzydło zachodnie	l. 1881-1882, 1908 r.		
13.4.	Karnkowskiego 3	skrzydło południowe	l. 1887-1888	A/1544	10.12.2009
14.		Zespół Fabryki Maszyn i Odlewni Żeliwa H. Mühsama:			
14.1.		budynek odlewni	1893 r.		
14.2.	Kilińskiego 5	budynek hali pras i blacharni i działka nr 12/8	1893 r.	A/648	06.07.1998
15.		Zespół Budynków Sądu:			
15.1.		budynek główny z oficyną (ob. Sąd Okręgowy)			
15.2.		budynek administracyjny (ob. Sąd Rejonowy)			
15.3.	Kilińskiego 20 / Wojska	budynek administracyjny C			
15.4.	Polskiego 22	otaczający drzewostan i działka nr 1	XIX-XX w.	A/643	28.12.1998
16.	Plac Kopernika	dzwonnica	1854 r.	A/662	08.07.1996
17.	Plac Kopernika 3	Kolegium wikariuszy (ob. muzeum diecezjalne)	l. 1732-1736	A/4	31.05.1999
18.	Plac Kopernika 7	Kanonia, ob. Prałatówka i działka nr 34	1854 r.	A/682	17.08.1987
19.	Plac Kopernika 7	Kościół Katedralny p.w. Wniebowzięcia NMP	l. 1339-1896	A/487	01.03.1962

20.	Kościuszki 2	Pałacyk Mühsama i działka nr 14	1894 r.	A/683	20.05.1987
21.	Kościuszki 12	d. Pałac Köhna z oficynami z częścią działki nr 18	1881 r.	A/658	16.05.1996
22.		Dawna Fabryka Fajansu "Teichweld Asterblum" i "Czamański"	l. 1873-1930		
22.1.		budynek piecowni nr 28	1873 r.		
22.2.		budynek piecowni nr 22	1873 r.		
22.3.		budynek piecowni nr 37	po 1893 r.		
22.4.		budynek piecowni nr 38 wraz z terenem w granicach określonych w załączniku decyzji	1912 r.		
23.	Kościuszki 15	Kamienica, ob. Bank Ochrony Środowiska	1898 r.	A/668	11.05.1994
24.	Królewiecka 12	dom	1800 r.	354/42/A	16.05.1956
25.	Królewiecka 14	dom	ok. 1800 r.	206/354/A	16.05.1956
26.	Królewiecka 16	dom	ok. 1800 r.	43/355/A	16.05.1956
27.	Lunewil 17d / Okrzei 77	dawny Młyn Parowy J. Sterna	l. 1907-1909	A/649	24.03.1998
28.	Łazienna 1	dom	1926 r.	A/685	23.09.1986
29.	Łazienna 2	budynek d. Łaźni Miejskiej i działka nr 25	1937 r.	A/666	02.08.1993
30.	Łazienna 6	dom i działka nr 22	1935 r.	A/1202	29.07.1993
31.	Łęgska 5	Willa - tzw. Pałacyk Dyrektora Celulozy i działka nr 15/24	1897 r.	A/3	31.05.1999
32.	Łęgska 26	budynek d. Gimnazjum Długosza	l. 1926-1931	A/729	29.07.1993
33.	Łęgska 28, 28a, 28b / Bechiego 4, 4a, 4b	Zespół d. Browaru Bojańczyka:		A/1243	12.06.1998
33.1.		budynek browaru	1832 r.		
33.2.		budynek magazynowy 1	1878 r.		
33.3.		budynek magazynowy 2	1878 r.		
33.4.		budynek zarządcy browaru	1880 r.		
33.5.		ogrodzenie			
34.	Łęgska 42	Kamienica i działka nr 26	poł. XIX w.	A/735	29.04.1992
35.	Łęgska 69	dom	ok. 1800 r.	A/690	22.04.1985
36.	3-go Maja 9 / Cyganka 15	Kamienica i działka nr 126	l. 1868-1877	A/647	26.10.1998
37.	3-go Maja 17	budynek d. Starostwa	l. 1836-1844, 1851 r.	A/551	09.03.1995
38.	Mickiewicza 6	d. Szkoła Handlowa z oficyną, ob. Liceum Ziemi Kujawskiej	1901 r.	A/692	23.08.1984
39.	Nizinna 7/9 / Zarzeczewo Nowe	Zespół parkowo-dworski:	2 poł. XIX w.	A/1306	19.05.1988
39.1.		dwór			
39.2.		pawilon ogrodowy			
39.3.		park			
40.	Nowomiejska 8	Zespół Budynków Kolonii Urzędniczej:	l. 1922-1925	A/678	05.01.1993
40.1.		budynek główny			
40.2.		budynek boczny I			
40.3.		budynek boczny II			
40.4.		oficyna I			
40.5.	oficyna II i działka nr 67				
41.	Nowomiejska 19	Budynek mieszkalny - Dom Pomocy Społecznej (wpisany bez nowodobudowanej części od strony południowej)	l. 1922-1925	A/710	08.07.1996

42.	Obrońców Wisły 18	Mogiła Zbiorowa Poległych Obrońców Wisły z 1920 r. w granicach działki nr 2	l. 1921-1922	A/731	16.04.1993
43.	Piwna 2 / Wyszyńskiego 12	d. magazyn cykorii fabryki F. Bohma tzw. Czarny Spichlerz murowano-drewniany	1 poł. XIX w.	359/44/A	03.04.1957
44.	Słowackiego 1a	budynek Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej oraz siedziba PTTK	l. 1925-1930	A/34	27.03.2001
45.	Smolna 7	Pałacyk, tzw. Willa Grodzkiego i działka nr 23/3	ok. 1920 r.	A/679	30.10.1992
46.	Stary Rynek 11 / Łęgska 58	Kamienica z oficyną i działka nr 63	l. 1863-1864	A/655	09.09.1996
47.	Stary Rynek 14	Kamieniczka	XVI w., 1 poł. XVIII w.	A/687	10.12.1985
48.	Stary Rynek 15	Kamieniczka	ok. poł. XVIII w.	A/686	10.12.1985
49.	Plac Staszica 1	budynek szkoły wraz z założeniem zieleni, place, boiska, ogrodzeniem i działka nr 10/1	l. 1924-1929	A/727	06.09.1996
50.	Stodólna 70	d. Szpital Gminy Żydowskiej (bez zabudowań gospodarczych w podwórzu) wraz z oficynami zachodnią i wschodnią i ogrodzeniem od frontu	1882 r., l. 1922-1928	A/712	17.04.1996
51.	Szpitalna 19/23	Pałacyk Bojańczyka i działka nr 47/1	1881 r.	A/733	29.01.1993
52.	Szpitalna 24	d. Cegielnia Bojańczyka (bez dobudowanej po 1945 r. części socjalno-administracyjnej)	l. 1883-1903	A/711	04.07.1996
53.	Świętego Jana	Kościół parafialny p.w. Św. Jana	l. 1538-1635	A/455	27.05.1927
54.	Wiejska 19	Kościół parafialny p.w. Św. Stanisława Biskupa	l. 1926-1938	A/702	30.10.1992
55.	Wojska Polskiego 7	dom	1901 r.	A/689	03.06.1985
56.	Plac Wolności 1	Kamienica (siedziba NOT)	1835 r., 1912 r., 1914 r.	A/1221	16.10.1984
57.	Plac Wolności 2	Kamienica	1853 r., l. 1904-1912	A/696	16.10.1984
58.	Plac Wolności 5	Budynek „Hotel Polski”	przed 1845 r., l. 1867-1870,	A/693	05.06.1985
59.		Zespół Klasztorny OO. Franciszkanów:			
59.1.		kościół klasztorny, ob. parafialny p.w. Wszystkich Świętych	l. 1639-1644		
59.2.	Plac Wolności 6	klasztor	l. 1639-1644	A/486	01.03.1962
60.	Plac Wolności 11 / POW 1	Kamienica z oficynami i działką nr 21	l. 1909-1914	A/651	21.04.1997
61.	Wyszyńskiego 2	budynek tzw. Rogatki	ok. poł. XIX w.	A/1008	22.06.2006
62.	Zamcza 10	spichlerz	1844 r.	A/280	08.11.1984
63.	Plac Zielony Rynek 7	Kamienica wraz z oficynami i strefa ochrony konserwatorskiej w granicach działki nr 77	1905 r.	A/734	15.01.1993
64.	Plac Zielony Rynek 15	Kamienica i strefa ochrony konserwatorskiej w granicach działki nr 115	1904 r.	A/677	15.01.1993

65.	Plac Zielony Rynek 17	Kamienica z oficynami i działka nr 120	ok. 1910 r.	A/1259	15.12.2006
66.	Żabia 2	budynek d. Banku Gospodarstwa Krajowego	1911 r.	A/1474	13.10.1993
67.	Żabia 8	budynek Remizy Strażackiej i działka nr 129	1909 r.	A/1024	13.10.1993
68.	Żytunia 55	Pałacyk, ob. Dom Dziecka w granicach działki nr 32	1920 r.	A/736	19.05.1987
69.	Włocławek - miasto	Park Miejski im. H. Sienkiewicza	od 1875 r.	A/1304	25.03.1994
70.	Włocławek - miasto	Dzielnica Starego Miasta	od IX w.	A/1560	30.09.1957

Tabela nr 3. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie miasta Włocławek ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków.

Lp.	Obiekt	Adres	Czas powstania	Rejestr Zabytków
1.	Dzielnica Starego Miasta	Miasto Włocławek	od IX w.	1957.09.30 - A/1560
2.	dom	Św. Antoniego 3	l. 1926-1927 r.	
3.	dom	Św. Antoniego 17	ok. 1930 r.	
4.	dom	Św. Antoniego 20	1939 r.	
5.	dom	Św. Antoniego 22	1928 r.	
6.	dom	Św. Antoniego 23	1934 r.	
7.	dom	Św. Antoniego 25	l. 1927-1928	
8.	dom	Św. Antoniego 29	1939 r.	
9.	dom	Św. Antoniego 29a	1937 r.	
10.	dom	Św. Antoniego 33a	l. 30-te XX w.	
11.	dom	Św. Antoniego 35	l. 30-te XX w.	
12.	dom	Św. Antoniego 37/39	l. 30-te XX w.	
13.	dom	Św. Antoniego 41 a	ok. 1929 r.	
14.	dom	Św. Antoniego 44	1932 r.	obiekt współczesny
15.	dom	Św. Antoniego 47	1934 r.	
16.	Kamienica modernistyczna	Św. Antoniego 48	ok. 1938 r.	
17.	Gimnazjum państwowe żeńskie, ob. Liceum im. M. Konopnickiej i działka nr 37	Bechiego 1	l. 1926-1930, 1937 r.	1993.07.29 - A/728
18.	Zespół willi miejskiej:			2006.06.22 - A/1007
18.1.	budynek willi	Bechiego 2	l. 1923-1925	
18.2.	dom, d. służbówka		ok. 1930 r.	

18.3.	ogród z elementami małej architektury i działka nr 34		l. 20-te XX w.	
19.	dom	Bednarska 2	pocz. XX w.	
20.	dom	Biskupia 2	ok. 1900 r.	
21.	dom	Biskupia 3	ok. 1900 r.	
22.	dom	Biskupia 4 / Łazienna 9	ok. 1900 r.	
23.	oficyna	Bojańczyka 1	1926 r.	
24.	kamienica modernistyczna	Bojańczyka 12	po 1931 r.	
25.	dom	Bojańczyka 18a	1930 r.	
26.	dom	Bojańczyka 18b	1939 r.	
27.	dom	Bojańczyka 21	1934 r.	
28.	dom	Bojańczyka 23	1937 r.	
29.	dom	Bojańczyka 24	1925 r.	
30.	dom	Bojańczyka 25	1912 r.	
31.	dom	Bojańczyka 27	1920 r.	
32.	dom	Bojańczyka 29	przed 1918 r.	
33.	dom	Browarna 1 / Bulwary	1870 r.	
34.	dom	Browarna 2 / Bulwary	1910 r.	
35.	dom	Browarna 5	1880 r.	
36.	dom	Browarna 7	1950 r.	
37.	dom	Browarna 8	1859 r.	
38.	dom	Browarna 9	1898 r.	
39.	dom	Brzeska 1/3 / Cyganka 27	ok. 1834 r., 1911 r.	
40.	dom	Brzeska 2	pocz. XX w.	
41.	dom i drukarnia	Brzeska 4	pocz. XX w.	
42.	dom	Brzeska 5	1880 r.	
43.	dom	Brzeska 8	1900 r.	
44.	dom	Brzeska 13	1840 r.	
45.	dom	Brzeska 15	1935 r.	
46.	dom	Brzeska 16	k. XIX w.	
47.	dom	Brzeska 17	1911 r.	
48.	dom	Brzeska 19	1939 r.	
49.	Zespół kościoła ewangelicko-augsburskiego:	Brzeska 20		1996.07.08 - A/472
49.1.	kościół		1884 r.	

49.2.	kaplica pogrzebowa - kostnica		ok. 1884 r.	
49.3.	ogrodzenie z bramą i działka nr 39		1897 r.	
50.	dom	Brzeska 21	1877 r.	
51.	pastorówka	Brzeska 22	poł. XIX w, 1881 r.	
52.	dom	Brzeska 23	1913 r.	
53.	oficyna	Brzeska 23 / Zapiecek	pocz. XX w.	
54.	dom	Brzeska 27	1910 r.	
55.	dom	Brzeska 29	1927 r.	
56.	dom	Bulwary 5a	1960 r.	
57.	dom	Bulwary 5b	1950 r.	
58.	Spichlerz	Bulwary 6	1848 r.	1985.06.05 - A/695
59.	Spichlerz	Bulwary 9	1842 r.	1989.02.14 - A/680
60.	dom	Bulwary 12	1930 r.	
61.	dom	Bulwary 13	1938 r.	
62.	dom	Bulwary 15	1937 r.	
63.	dom	Bulwary 16	1938 r.	
64.	dom	Bulwary 17	pocz. XX w.	
65.	Kamienica z oficyną	Bulwary 18 / Św. Jana 1	ok. 1869 r., 1900 r.	1993.01.18 - A/665
66.	dom	Bulwary 22	1881 r.	
67.	dom	Bulwary 23	1886 r.	
68.	dom	Bulwary 24	1902 r.	
69.	dom	Bulwary 25	1901 r.	
70.	dom	Bulwary 27	1910 r.	
71.	dom	Bulwary 28	1900 r.	
72.	oficyna (tzw. Ogiernia)	Ceglana 1	pocz. XX w.	
73.	dom	Chełmicka 9	pocz. XX w.	
74.	dom	Chełmicka 12	pocz. XX w.	
75.	dom drewniany	Chełmicka 36/38	pocz. XX w.	
76.	dom	Chłodna 40	4 ćw. XIX w.	
77.	dom drewniany	Chłodna 46	k. XIX w.	
78.	dom drewniany	Chłodna 47	k. XIX w.	
79.	dom drewniany	Chłodna 48	k. XIX w.	
80.	dom	Chłodna 51	poł. XIX w.	
81.	dom	Chmielna 8	pocz. XX w.	
82.	dom	Chmielna 10	ok. 1900 r.	
	dom	Chmielna 12	1900 r.	obiekt nie istnieje

83.	dom	Chmielna 13	pocz. XX w.	
84.	dom	Chmielna 15 / Reymonta 34	l. 30 -te XX w.	
85.	dom	Chmielna 16	pocz. XX w.	
86.	dom	Chmielna 31	1930 r.	
87.	cmentarz komunalny w części obejmującej cmentarze: rzymskokatolicki, ewangelicki i prawosławny w ich pierwotnych granicach (załącznik do decyzji) wraz z nagrobkami	Chopina	1881-1892	1984.07.18 - A/1504
88.	cmentarz komunalny	Chopina 3/5	l. 30 -te i powojenne	
89.	dom	Chopina 38	1930 r.	
90.	dom	Chopina 44	1900 r.	
91.	budynki Poczty i działka nr 6	Chopina 54	l. 1935-1937	1993.01.15 - A/664
92.	dom	Cicha 2	1930 r.	
93.	dom	Cicha 5/7	1933 r.	
94.	dom	Cicha 8	l. 20 -te XX w.	
95.	dom	Cicha 15	1934 r.	
96.	dom	Cicha 18	1930 r.	
97.	dom	Cicha 25	pocz. XX w.	
98.	dom	Cyganka 1	k. XIX w.	
99.	dom	Cyganka 3	k. XIX w.	
100.	dom	Cyganka 5	poł. XIX w.	
101.	dom	Cyganka 7a	l. 60 -te XX w.	
102.	dom	Cyganka 9	1903 r., 1930 r.	
103.	dom	Cyganka 11	1923 r.	
104.	dom	Cyganka 12	1899 r.	
105.	dom	Cyganka 13	przed 1842 r., 1854 r.	
106.	dom	Cyganka 14	1908 r., 1935 r.	
107.	dom	Cyganka 15	1868 r., ok. 1920 r.	
108.	dom	Cyganka 17	k. XIX w.	
109.	dom	Cyganka 18	1925 r.	
110.	dom	Cyganka 19	1900 r.	
111.	dom	Cyganka 20	1900 r.	
112.	dom	Cyganka 21	1931 r.	
113.	dom	Cyganka 22	1930 r.	
114.	dom	Cyganka 24	1913 r.	
115.	dom	Cyganka 25	l. 30. XX w.	
116.	kamienica z oficynami i działka nr 37	Cyganka 26	ok. 1910 r.	1993.02.15 - A/732

117.	d. Seminarium SS Urszulanek, ob. Starostwo	Cyganka 28	l. 1928-1930	
118.	dom	Cysterska 9	pocz. XX w.	
119.	dom murowano - drewniany	Cysterska 14	pocz. XX w.	
120.	dom	Cysterska 19	pocz. XX w.	
121.	dom	Dygasińskiego 8	l. 30. XX w.	
122.	dom	Dygasińskiego 9	l. 30. XX w.	
123.	zespół Cegielni - 3 obiekty	Falbanka 26	1927 r.	
124.	Grodzisko - w miejscu Pałacu	Gdańska	relikt grodu z X- XIII w.	
125.	Pałac Biskupi	Gdańska 2	1 poł. XIV w., l. 1720-1738, 1925 r.	1985.11.25 - A/688
125.1.	pawilon ogrodowy przy pałacu		XIX/XX w.	
125.2.	ogrodzenie z bramą pałacu		ok. 1925 r.	
126.	Kanonia	Gdańska 8	1649 r., 1900 r.	1999.05.31 - A/5
127.	d. kanonia, ob. dom	Gdańska 10	ok. poł. XIX w.	
128.	dom	Grodzka 7	1900 r.	
129.	dom	Grodzka 11	1920 r.	
130.	dom	Grodzka 34	pocz. XX w.	
131.	dom	Grodzka 52	pocz. XX w.	
132.	dom	Jagiellońska 14	1932 r.	
133.	dom	Jagiellońska 16	1932 r.	
134.	dom	Św. Jana 1	1869 r.	
135.	dom	Św. Jana 3	1961 r.	
136.	dom	Al. Jana Pawła II 14	pocz. XX w.	
137.	dom	Jasna 8	ok. 1900 r.	
138.	zespół Fabryki Fajansu - 4 obiekty	Jesionowa 1 (Reymonta 24-26, Plac Staszica 2)	pocz. XX w.	
139.	dom	Jesionowa 2	l. 1942-1943	
140.	dom	Jesionowa 4	l. 1942-1943	
141.	dom	Jesionowa 6	l. 1942-1943	
142.	dom	Jesionowa 8	l. 1942-1943	
143.	budynek Stacji Kolejki Wąskotorowej	Kaliska 1a	ok. 1920 r.	
144.	Fabryka Przetworów Smółcowych	Kaliska 10/12	l. 1909-1912	
144.1.	budynek produkcyjny			

144.2.	budynek magazynowy			
144.3.	warsztat			
145.	dom	Kapitulna 3	pocz. XX w.	
146.	dom	Kapitulna 8/10	ok. 1915 r.	
147.	dom	Kapitulna 17a	pocz. XX w.	
148.	dom	Kapitulna 25	pocz. XX w.	
149.	dom	Kapitulna 31	ok. 1920 r.	
150.	dom	Kapitulna 35	1920 r.	
151.	Kościół seminaryjny p.w. Św. Witalisa	Karnkowskiego 3	ok. 1330 r.	1962.03.01. - A/443
152.	Zespół budynków Wyższego Seminarium Duchownego:	Karnkowskiego 3		
152.1.	skrzydło wschodnie (biblioteka)		1843 r.	2009.12.10 - A/1544
152.2.	budynek frontowy północny		l. 1898-1900	
152.3.	skrzydło zachodnie		l. 1881-1882, 1908 r.	
152.4.	skrzydło południowe		l. 1887-1888	
152.5.	ogrodzenie		1900 r.	
153.	dom	Karnkowskiego 5	1900 r.	
154.	dom	Karnkowskiego 7	1900 r.	
155.	Zespół Fabryki Maszyn i Odlewni Żeliwa H. Mühsama	Kilińskiego 5		1998.07.06 - A/648
155.1.	budynek odlewni		1893 r.	
155.2.	budynek hali pras i blachami i działka nr 12/8		1893 r.	
156.	dom	Kilińskiego 8	1900 r.	
157.	dom	Kilińskiego 7	1930 r.	
158.	dom	Kilińskiego 7a	1930 r.	
159.	dom	Kilińskiego 9	pocz. XX w.	
160.	dom	Kilińskiego 11	1930 r.	
161.	dom	Kilińskiego 11 a / Wojska Polskiego 33	1930 r.	
162.	dom	Kilińskiego 12	1900 r.	
163.	Zespół Budynków Sądu:	Kilińskiego 20 / Wojska Polskiego 22	XIX/XX w.	1998.12.28 - A/643
163.1.	budynek główny z oficyną (ob. Sąd Okręgowy)			

163.2.	budynek administracyjny (ob. Sąd Rejonowy)			
163.3.	budynek administracyjny C			
163.4.	otaczający drzewostan i działka nr 1			
164.	dawne Gimnazjum Żeńskie J. Steinbokówny	Plac Kopernika 1	1928 r.	
165.	dom	Plac Kopernika 2	II poł. XIX w., ok. 1918 r.	
166.	Kolegium wikariuszy (ob. muzeum diecezjalne)	Plac Kopernika 3	l. 1732-1736	1999.05.31 - A/4
167.	Dzwonnica	Plac Kopernika	1854 r.	1996.07.08 - A/662
168.	Kościół Katedralny p.w. Wniebowzięcia NMP	Plac Kopernika 7	l. 1339-1896	1962.03.01 - A/487
169.	Kanonia, ob. Prałatówka i działka nr 34	Plac Kopernika 7	1854 r.	1987.08.17 - A/682
170.	dom	Kościuszki 1/Plac Wolności 10	1897 r.	
171.	Pałacyk Mühsama i działka nr 14	Kościuszki 2	1894 r.	1987.05.20 - A/683
172.	d. sklep Narzędzi Rolniczych, ob. Apteka	Kościuszki 2a	ok. 1925 r.	
173.	budynek banku	Kościuszki 3	l. 1929-1935	
174.	dom	Kościuszki 4	1865 r., 1905 r.	
175.	dom	Kościuszki 5/ P.O.W. 8	1903 r.	
176.	dom	Kościuszki 6	1877 r.	
177.	dom	Kościuszki 7	1876 r.	
178.	oficyna mieszkalna w głębi działki (magazyn wyrobów gotowych z zespołu Fabryki Fajansu L. Czamańskiego)	Kościuszki 8	ok. 1900 r.	
179.	dom	Kościuszki 10	1869 r.	
180.	dom	Kościuszki 11	1878 r.	
181.	d. Pałac Köhna z oficynami z częścią działki nr 18	Kościuszki 12	1881 r.	1996.05.16 - A/658

182.	d. Fabryki Fajansu "Teichweld Asterblum" i "Czamański":	Kościuszki 14	l. 1873-1930	1981.12.08 - A/281
182.1.	budynek piecowni nr 28		1873 r.	
182.2.	budynek piecowni nr 22		1873 r.	
182.3.	budynek piecowni nr 37		po 1893 r.	
182.4.	budynek piecowni nr 38 wraz z terenem w granicach określonych w załączniku decyzji		1912 r.	
183.	dom	Kościuszki 14	1930 r.	
184.	Kamienica, ob. Bank Ochrony Środowiska	Kościuszki 15	1898 r.	1994.05.11 - A/668
185.	dom	Kościuszki 17	1879 r.	
186.	dom z oficynami	Kościuszki 19	1876 r., oficyny z 1899 r. i 1926 r.	
187.	dom	Kościuszki 19a	1930 r.	
188.	dom	Kościuszki 21	1912-1913 r.	
189.	dom	Kościuszki 28	1912 r.	
190.	dom	Kowalska 4	1901 r.	
191.	dom	Kraszewskiego 21	1930 r.	
192.	dom	Kraszewskiego 23	1930 r.	
193.	dom	Kraszewskiego 25	1930 r.	
194.	dom	Królewiecka 2	1902 r.	
195.	d. Fabryka Cykorii Lewenstama	Królewiecka 3	1853 r.	
195.1.	budynek administracyjny			
195.2.	budynek produkcji konserw			
195.3.	budynek produkcji paluszków			
195.4.	budynek magazynowy			
196.	dom	Królewiecka 5	1914 r.	
197.	dom	Królewiecka 8	1928 r.	
198.	dom	Królewiecka 9	1901 r.	
199.	dom	Królewiecka 11	1855 r.	
200.	dom	Królewiecka 12	1800 r.	1956.05.16 - 354/42/A
201.	dom	Królewiecka 13	1850 r.	

202.	dom	Królewiecka 14	ok. 1800 r.	1956.05.16 - 206/354/A
203.	dom	Królewiecka 16	ok. 1800 r.	1956.05.16 - 43/355/A
204.	dom	Królewiecka 18	1867 r.	
205.	dom	Królewiecka 19	1903 r.	
206.	dom	Królewiecka 19a	1877 r.	
207.	dom	Królewiecka 20	1877 r.	
208.	dom	Królewiecka 23	l. 1922-1925	
209.	dom	Królewiecka 25	1911 r.	
210.	dom	Królewiecka 26	1900 r.	
211.	dom	Królewiecka 28	1902 r.	
212.	dom	Królewiecka 29	1900 r.	
213.	dom	Królewiecka 30/32	1905 r.	
214.	dom	Królewiecka 31	1903 r.	
215.	dom	Królewiecka 36	1910 r.	
216.	dom	Królewiecka 38	pocz. XX w.	
217.	Zespół budynków Zgromadzenia Sióstr NMP:	Leśna 2	pocz. XX w.	
217.1.	budynek główny			
217.2.	budynek przedszkola			
217.3.	budynki gospodarcze			
218.	kaplica z dzwonnica	Leśna 3	pocz. XX w.	
219.	dom	Leśna 16	poł. XX w.	
220.	zespół piekarni - 4 obiekty	Leśna 24	poł. XX w.	
221.	dom	Lipnowska 9	pocz. XX w.	
222.	dom	Lipnowska 11	pocz. XX w.	
223.	dom drewniany	Lipnowska 12	pocz. XX w.	
224.	oficyna	Lipnowska 14	pocz. XX w.	
225.	dom	Lipnowska 14b	ok. 1900 r.	
226.	dom	Lipnowska 14c	pocz. XX w.	
227.	dom	Lipnowska 17	pocz. XX w.	
228.	dom	Lipnowska 19	ok. 1900 r.	
229.	dom	Lipnowska 20	ok. 1900 r.	
230.	dom drewniany	Lipnowska 21	pocz. XX w.	
231.	dom	Lipnowska 26	pocz. XX w.	
232.	dom	Lipnowska 27	pocz. XX w.	
233.	dom drewniany	Lisek 12	k. XIX w.	
234.	budynek pompowni kolejowej	Lunewill 9	ok. 1900 r.	

235.	d. Młyn Parowy J. Sterna	Okrzei 77 / Lunewill 17d	l. 1907-1909	1998.03.24 - A/649
236.	dom	Łazienna 1	1926 r.	1986.09.23 – A/685
237.	budynek d. Łaźni Miejskiej i działka nr 25	Łazienna 2	1937 r.	1993.08.02 – A/666
238.	dom i działka nr 22	Łazienna 6	1935 r.	1993.07.29 - A/1202
239.	dom	Łazienna 7	ok. 1900 r.	
240.	Zespół d. Fabryki Celulozy Braci Cassirer – 3 obiekty	Łęgska	l. 1895-1936	
241.	budynek ZSZ	Łęgska 4	ok.. 1930 r.	
242.	Willa - tzw. Pałacyk Dyrektora Celulozy i działka nr 15/24	Łęgska 5	1897 r.	1999.05.31 – A/3
243.	stajnie koszarowe d. Kawalerii Rosyjskiej, ob. szkoła	Łęgska 20	4 ćw. XIX w, po 1918 r., po 1945 r.	
244.	dom	Łęgska 22	ok. poł. XIX w.	
245.	dom	Łęgska 22a	k. XIX w.	
246.	pałacyk Jurgaszki	Łęgska 24	ok. poł. XIX w.	
247.	Budynek d. Gimnazjum Długosza	Łęgska 26	l. 1926-1931	1993.07.29 - A/729
248.	Zespół d. Browaru Bojańczyka:	Łęgska 28, 28a, 28b / Bechiego 4, 4a, 4b		1998.06.12 - A/1243
248.1.	budynek browaru		1832 r.	
248.2.	budynek magazynowy 1		1878 r.	
248.3.	budynek magazynowy 2		1878 r.	
248.4.	budynek zarządcy browaru		1880 r.	
248.5.	ogrodzenie			
249.	dom	Łęgska 28a	1900 r.	
250.	dom	Łęgska 30	k. XIX w.	
251.	dom	Łęgska 32	k. XIX w.	
252.	dom	Łęgska 34	l. 30 -te XX w.	
253.	dom	Łęgska 36	1879 r., 1913 r.	
254.	dom	Łęgska 40	k. XIX w.	
255.	Kamienica i działka nr 26	Łęgska 42	poł. XIX w.	1992.04.29 - A/735
256.	dom	Łęgska 44	1873 r.	
257.	dom	Łęgska 45	1900 r.	
258.	dom	Łęgska 46	1862 r.	
259.	dom	Łęgska 48	k. XIX w.	
260.	dom	Łęgska 49	ok. 1830 r.	
261.	dom	Łęgska 54	1898 r.	

262.	dom	Łęgska 54 / Browarna	przed 1818 r.	
263.	dom	Łęgska 56	1848 r.	
264.	dom	Łęgska 67 / Kowalska 2	1838 r.	
265.	dom	Łęgska 69	ok. 1800 r.	1985.04.22 - A/690
266.	dom	Łęgska 77	ok. poł. XIX w, 1930 r.	
267.	dom z oficyną	Łęgska 79	1876 r.	
268.	dom	Łubna 8a	pocz. XX w.	
269.	dom	3-go Maja 1 / Stary Rynek 10a	k. XVIII w., 1851 r.	
270.	dom	3-go Maja 2	1780 r., 1910 r.	
271.	dom	3-go Maja 3/5	1845 r.	
272.	dom	3-go Maja 4	1850 r., 1937 r.	
273.	dom	3-go Maja 6	1861 r.	
274.	dom	3-go Maja 7	1847 r., 1936 r.	
275.	dom	3-go Maja 8	1845 r., 3 ćw. XIX w	
276.	Kamienica i działka nr 126	3-go Maja 9 / Cyganka 15	l. 1868-1877	1998.10.26 - A/647
277.	dom	3-go Maja 10	l. 1838-1840, 1882 r.	
278.	dom	3-go Maja 11	ok. 1875 r.	
279.	dom	3-go Maja 12	ok. 1865 r.	
280.	dom	3-go Maja 13	1879 r.	
281.	dom z oficyną	3-go Maja 14	1860 r., 1876 r.	
282.	dom	3-go Maja 15	1844 r.	
283.	dom z oficyną	3-go Maja 16	l. 1860-1867	
284.	Budynek d. Starostwa	3-go Maja 17	l. 1836-1844, 1851 r.	1995.03.09 - A/551
285.	dom	3-go Maja 18	ok. 1835 r., 1845 r., 1910 r.	
286.	dom	3-go Maja 19	1846 r., 1911 r.	
287.	dom	3-go Maja 20	3 ćw. XIX w	
288.	dom	3-go Maja 21	1839 r., 1877 r., 1913 r.	
289.	dom	3-go Maja 22	1828 r., 1873 r.	
290.	dom	3-go Maja 23	1853 r., 1912 r.	
291.	dom	3-go Maja 24	3 ćw. XIX w.	
292.	dom	3-go Maja 25	1848 r., 1865 r., ok. 1914 r.	
293.	dom	3-go Maja 27	1880 r.	
294.	dom	3-go Maja 28	1841 r.	
295.	dom	3-go Maja 29	1830 r.	
296.	oficyna	3-go Maja 30	l. 1864-1866	

297.	dom	3-go Maja 31	przed 1892 r.	
298.	dom	3-go Maja 32	1863 r.	
299.	dom	3-go Maja 33	1860 r.	
300.	dom	3-go Maja 34	1912 r.	
301.	dom	3-go Maja 36	1847 r.	
302.	dom	Maślana 2	1842 r.	
303.	dom	Maślana 4	1865 r.	
304.	dom	Maślana 6	II poł. XIX w, 1905 r.	
305.	dom	Matebudy 1/3	1902 r.	
306.	dom	Matebudy 2	1902 r.	
307.	dom	Matebudy 5	poł. XX w.	
308.	dom	Matebudy 6	1913 r.	
309.	dom	Matebudy 8	1911 r.	
310.	dom	Matebudy 10	1928 r.	
311.	dom	Matebudy 13	ok. 1900 r.	
312.	d. Szkoła Handlowa z oficyną, ob. Liceum Ziemi Kujawskiej	Mickiewicza 6	1901 r.	1984.08.23 - A/692
313.	dom	Mickiewicza 8	1935 r.	
314.	dom	Mickiewicza 10	1930 r.	
315.	dom	Miełczyńska 1	pocz. XX w.	
316.	dom	Miełczyńska 3	pocz. XX w.	
317.	dom	Miełczyńska 5	pocz. XX w.	
318.	dom	Miła 18a	ok. 1920 r.	
319.	dom	Miła 20	pocz. XX w.	
320.	dom	Mostowa 1	1924 r.	
321.	dom	Niecała 1	3 ćw. XIX w.	
322.	dom drewniany	Niecała 5	3 ćw. XIX w.	
323.	Zespół parkowo-dworski:	Nizinna 7/9 / Zarzeczewo Nowe	2 poł. XIX w.	1988.05.19 - A/1306
323.1.	dwór			
323.2.	pawilon ogrodowy			
323.3.	park			
324.	Zespół Budynków Kolonii Urzędniczej:	Nowomiejska 8	I. 1922-1925	1993.01.05 - A/678
324.1.	budynek główny			
324.2.	budynek boczny I			
324.3.	budynek boczny II			
324.4.	oficyna I			
324.5.	oficyna II i działka nr 67			

325.	dom	Nowomiejska 17	l. 1923-1925	
326.	Budynek Mieszkalny - DPS (wpisany bez nowodobudowanej części od strony pd.)	Nowomiejska 19	l. 1922-1925	1996.07.08 - A/710
327.	przedszkole	Nowomiejska 23	1930 r.	
328.	dom	Obrońców Wisły 3	ok. 1930 r.	
329.	dom	Obrońców Wisły 5	1926 r.	
330.	Mogiła Zbiorowa Poległych Obrońców Wisły z 1920 r. w granicach działki nr 2	ul. Obrońców Wisły 18	l. 1921 -1922	1993.04.16 -A/731
331.	Zespół Państwowej Niższej Szkoły Technicznej:	Ogniowa 2	l. 1920-1924	
331.1.	szkoła		l. 1920-1922	
331.2.	internat			
331.3.	warsztaty		l. 1920-1924	
331.4.	wieża ciśnień		l. 1920-1924	
332.	dom	Ogniowa 4	pocz. XX w.	
333.	dom	Ogniowa 11	pocz. ok. 1920 r.	
334.	magazyn PKP	Okrzei 59 (obok Poczty)	1900 r.	
335.	dom	Okrzei 25	1930 r.	
336.	dom	Okrzei 61	1900 r.	
337.	wieża ciśnień	Okrzei 67a	1908 r.	
338.	dom	Okrzei 69a	1900 r.	
339.	dom	Orla 4	1900 r.	
340.	dom Zakonny ZS NMP	Orla 9, 9a	1915 r./1919 r.	
341.	dom	Paderewskiego 3a	pocz. XX w.	
342.	dom	Paderewskiego 7	pocz. XX w.	
343.	budynek szkoły i Gimnazjum Nr 11	Papieżka 89	II poł. XX w.	
344.	dom	Piekarska 2	1890 r.	
345.	zespół ceglanych oficyn	Piekarska 3	l. 1880-1881	
346.	dom	Piekarska 4	1913 r.	
347.	dom	Piekarska 6	1888 r.	
348.	dom	Piekarska 8	1890 r.	
349.	dom	Piekarska 10	1911 r.	
350.	dom	Piekarska 11	1913 r.	
351.	dom	Piekarska 12	1880 r., 1912 r.	
352.	dom	Piekarska 13	1912 r.	

353.	dom	Piekarska 14	1900 r.	
354.	dom	Piekarska 15	1912 r.	
355.	dom	Piekarska 16	1950 r.	
356.	dom	Piekarska 25	1900 r.	
357.	d. magazyn cykorii fabryki F. Bohma tzw. Czarny Spichlerz murowano - drewniany	Piwna 2 / Wyszyńskiego 12	1 poł. XIX w.	1957.04.03 - 359/44/A
358.	budynek Klubu Wioślarza	Piwna 3	l. 1926-1928	
359.	dom	Planty 31	pocz. XX w.	
360.	dom	Planty 40	l. 20 -te XX w.	
361.	dom	Planty 42	l. 20 -te XX w.	
362.	fabryka Przetworów Drzewnych „Fornirówka”	Płocka	ok. 1900 r.	
363.	Kujawska Elektrownia Okręgowa	Płocka	1928 r.	
364.	dom	Płocka 10	I poł. XX w.	
365.	zespół Młyna PZZ - 3 obiekty	Płocka 91	pocz. XX w.	
366.	kapliczka NMP	Płocka	1947 r.	
367.	dom	Płocka 154	pocz. XX w.	
368.	dom	Płocka 236	I poł. XX w.	
369.	budynek gospodarczy	Płocka 236	I poł. XX w.	
370.	dom	Polna 88	1920 r.	
371.	dom	PCK 2	l. 20-te XX w.	
372.	dom	PCK 4	l. 20-te XX w.	
373.	dom	PCK 6	l. 20-te XX w.	
374.	magazyn	POW	ok. 1900 r.	
375.	dom	POW 8	1903 r.	
376.	dom	POW 12	ok. 1900 r.	
377.	dom	POW 13	ok. 1900 r.	
378.	oficyna	POW 19	1900 r.	
379.	dom	POW 22b	1930 r.	
380.	dom	POW 25/27	ok. 1930 r.	
381.	ob. Zakład Nr 1 - Delecta S A.	POW 28	l. 1899-1900, 1928 r.	
381.1.	budynek magazynowy			
381.2.	budynek portierni			

381.3.	budynek prężarni zboża			
381.4.	budynek biurowo-administracyjny			
382.	dom	POW 33	ok. 1920 r.	
383.	dom	POW 43	pocz. XX w.	(dz. nr 79/29)
384.	dom	Południowa 6	1930 r.	
385.	dom	Przedmiejska 2	k. XIX w.	
386.	dom	Przedmiejska 4	ok. 1880 r.	
387.	oficyny	Przedmiejska 10	1901 r.	
388.	dom	Przedmiejska 14	1860 r.	
389.	dom	Przedmiejska 20 / Brzeska 29	1927 r.	
390.	dom	Przesmyk 4/6	pocz. XX w.	
391.	dom	Pszczela 20	pocz. XX w.	
392.	dom	Reymonta 12	1930 r.	
393.	dom	Reymonta 31	1932 r.	
394.	dom	Reymonta 40	1932 r.	
395.	dom	Reymonta 40a	1932 r.	
396.	dom	Reymonta 42	ok. 1930 r.	
397.	dom	Sienna 10	ok. 1900 r.	
398.	dom	Składowa 5	ok. 1900 r.	
399.	dom	Ks. Skorupki 4	pocz. XX w.	
400.	dom	Słodowska 2	ok. 1900 r.	
401.	dawny Młyn „Słodowo”	Słodowska 22	ok. 1900 r.	
402.	dom właściciela młyna	Słodowska 24	ok. 1900 r.	
403.	Budynek Muzeum Ziem Kujawskiej i Dobrzyńskiej oraz siedziba PTTK	Słowackiego 1a	l. 1925-1930	2001.03.27 - A/34
404.	dom	Słowackiego 3	l. 20-te XX w.	
405.	dawna Ochronka	Słowackiego 4	k. XIX/pocz. XX w.	
406.	dawny Dom Miłosierdzia	Słowackiego 4a	k. XIX/pocz. XX w.	
407.	dom	Słowackiego 6	1936 r.	
408.	dom	Słowackiego 6a	1936 r.	
409.	dom	Słowackiego 8	ok. 1900 r.	
410.	Pałacyk tzw. Willa Grodzkiego i działka nr 23/3	Smolna 7	ok. 1920 r.	1992.10.30 - A/679
411.	dom	Solna 6	l. 1882-1932	
412.	Zespół budynków GS "SCh"	Spółdzielcza 12	pocz. XX w.	
412.1.	budynek portierni GS "SCh"			

412.2.	magazyn GS "SCh"			
413.	dom	Srebrna 1	ok. 1913 r.	
414.	dom	Srebrna 2	1903 r.	
415.	dom	Srebrna 4	1905 r.	
416.	dom	Srebrna 7	1910 r.	
417.	dom	Starodębska 12	k. XIX w., 1912 r.	
418.	dom	Starodębska 14/16	ok. 1900 r.	
419.	dom	Starodębska 21 a	1920 r.	
420.	dom	Starodębska 21 b	1920 r.	
421.	budynki fabryczne, ob. "Matpol":	Starodębska 23	l. 1926-1928	
421.1.	budynek			
421.2.	budynek mieszkalno- gospodarczy			
421.3.	budynek produkcyjny			
422.	dom	Starodębska 31	ok. 1930 r.	
423.	dom	Starodębska 36	1908 r.	
424.	magazyn	Starodębska 36a	pocz. XX w.	
425.	dom, d. Szkoła Powszechna	Starodębska 38	ok. 1920 r.	
426.	dom	Starodębska 39	1920 r.	
427.	budynki fabryczne "Leszczyński" - 4 obiekty	Starodębska 41	1926 r.	
428.	dom	Stary Rynek 4	1872 r.	
429.	dom	Stary Rynek 5	1856 r.	
430.	dom	Stary Rynek 6	1821 r.	
431.	dom	Stary Rynek 7	1823 r.	
432.	dom	Stary Rynek 8	I poł. XIX w.	
433.	Kamienica z oficyną i działka nr 63	Stary Rynek 11/ Łęska 58	l. 1863-1864	1996.09.09 - A/655
434.	oficyna	Stary Rynek 12	1836 r.	
435.	dom	Stary Rynek 13	1845 r.	
436.	Kamieniczka	Stary Rynek 14	XVI w., I poł. XVIII w.	1985.12.10 - A/687
437.	Kamieniczka	Stary Rynek 15	ok. poł. XVIII w.	1985.12.10 - A/686

438.	Budynek Szkoły ob. szkoły podstawowej Nr 6 wraz z założeniem zieleni, place, boiska, ogrodzeniem i działka nr 10/1	Plac Staszica	l. 1924-1929	1996.09.06 - A/727
439.	dom	Stodolna 6	1925 r.	
440.	dom	Stodolna 24	ok. 1900 r.	
441.	dom	Stodolna 26	ok. 1920 r.	
442.	dom	Stodolna 33/35	ok. 1900 r.	
443.	dom	Stodolna 40	poł. XIX w.	
444.	dom	Stodolna 60	k. XIX w.	
445.	dom	Stodolna 62	ok. poł. XIX w.	
446.	d. Szpital Gminy Żydowskiej (bez zabudowań gospodarczych w podwórzu)	Stodolna 70	1882 r., l. 1922-1928	1996.04.17 - A/712
446.1.	oficyny wschodnia i zachodnia			
446.2.	ogrodzenie od frontu			
447.	Spichlerz	Stodolna 80	1845 r.	Skreślony z rejestru zabytków
448.	Spichlerz	Suszycka 13	pocz. XX w.	
449.	dom	Suszycka 6	pocz. XX w.	
450.	dom	Szczeńliwa 1	ok. 1920 r.	
451.	dom	Szczeńliwa 2	ok. 1927 r.	
452.	dom	Szczeńliwa 3	ok. 1920 r.	
453.	dom	Szczeńliwa 4	ok. 1920 r.	
454.	dom	Szpichlerna 5	1894 r.	
455.	dom	Szpichlerna 6	ok. 1850 r.	
456.	Zespół Fabryki Gwoździ :	Szpichlerna 7	l. 1819-1909	
456.1.	gwoździarnia			
456.2.	polerownia			
456.3.	budynek biurowo-mieszkalny			
456.4.	warsztat			
457.	dom	Szpichlerna 10	1870 r.	
458.	dom	Szpichlerna 12	1860 r.	
459.	dom	Szpichlerna 15	poł. XIX w.	
460.	dom	Szpichlerna 19	2 poł. XIX w.	
461.	dom	Szpichlerna	1864 r.	
	dom	Szpichlerna 22	poł. XIX w.	obiekt nie istnieje

462.	dom	Szpichlerna 24	1901 r.	
463.	dom	Szpichlerna 26	1940 r.	
464.	dom	Szpichlerna 28	1848 r., 1903 r.	
465.	dom dróżnika	Szpitalna	pocz. XX w.	
466.	dom	Szpitalna 1	pocz. XX w.	
467.	dom	Szpitalna 3/5	1943 r.	
468.	dom	Szpitalna 3/5a	1943 r.	
469.	dom	Szpitalna 8	ok. 1920 r.	
470.	dom	Szpitalna 11	pocz. XX w.	
471.	dom	Szpitalna 15	pocz. XX w.	
472.	Pałacyk Bojańczyka i działka nr 47/1	Szpitalna 19/23	1881 r.	1993.01.29 - A/733
473.	d. Cegielnia Bojańczyka (bez dobudowanej po 1945 r. części socjalno - administracyjnej)	Szpitalna 24	l. 1883-1903	1996.07.04 - A/711
474.	Kościół parafialny p.w. Św. Jana	Świętego Jana	l. 1538-1635	1927.05.27 - A/455
475.	dom	Targowa 7	ok. 1925 r.	
476.	dom	Targowa 9	ok. 1920 r.	
477.	budynek magazynowy	Targowa 14	poł. XIX w.	
478.	dom	Towarowa 2	II poł. XIX w.	
479.	dom	Towarowa 5	k. XIX w.	
480.	dom	Tumska 1	1800 r., 1922 r.	
481.	dom	Tumska 2	l. 1864-1878	
482.	dom	Tumska 4	1909 r.	
483.	dom	Tumska 5	1844 r., przed 1910 r.	
484.	dom	Tumska 6	1854 r. 1960 r.	
485.	dom	Tumska 7	1838 r., 1910 r.	
486.	dom	Tumska 9	ok. 1814 r., 1913 r.	
487.	dom - Prałatówka	Tumska 10	1938 r.	
488.	dom	Tumska 11	1841 r.	
489.	dom	Tumska 15	poł. XIX w.	
490.	dom	Warszawska 5	l. 20-te XX w.	
491.	dom	Warszawska 8	ok. 1900 r.	
492.	dom	Warszawska 15	ok. 1900 r.	
493.	dom	Wiejska 13	ok. 1920 r.	
494.	dom	Wiejska 13a	ok. 1920 r.	
495.	dom, ob. warsztaty terapii zajęciowej	Wiejska 14	ok. 1900 r.	

496.	Kościół parafialny p.w. Św. Stanisława Biskupa	Wiejska 19	l. 1926- 1938	1992.10.30 - A/702
497.	plebania	Wiejska 19	1922 r.	
498.	dom	Wiejska 39	1925 r.	
499.	dom	Wiejska 41	1900 r.	
500.	dom dróżnika	Wieniecka	pocz. XX w.	
501.	dom	Wiślana 1	1881 r.	
502.	dom	Wiślana 3	przed 1881 r.	
503.	dom	Wiślana 5	1922 r.	
504.	dom	Wiślana 10	1905 r.	
505.	spichlerz	Wiślana 16	1880 r.	obiekt nie istnieje
506.	dom	Wojska Polskiego 2	ok. 1910 r.	
507.	d. budynek liceum im. Piusa X, ob. bank	Wojska Polskiego 2a	1932 r.	
508.	dom	Wojska Polskiego 3	3 ćw. XIX w.	
509.	dom	Wojska Polskiego 4	3 ćw. XIX w.	
510.	dom	Wojska Polskiego 7	1901 r.	1985.06.03 - A/689
511.	dom	Wojska Polskiego 15	pocz. XX w.	
512.	dom	Wojska Polskiego 20	ok. 1900 r.	
513.	dom	Wojska Polskiego 29	4 ćw. XIX w.	
514.	dom	Wojska Polskiego 31	1911 r.	
515.	Kamienica (siedziba NOT)	Plac Wolności 1	1835 r., 1912 r., 1914 r.	1984.10.16 - A/1221
516.	Kamienica	Plac Wolności 2	1853 r., l. 1904-1912	1984.10.16 - A/696
517.	Budynek „Hotel Polski”	Plac Wolności 5	przed 1845 r., l. 1867- 1870	1985.06.05 - A/693
518.	Zespół klasztorny OO. Franciszkanów:	Plac Wolności 6	l. 1639-1644	1962.03.01 - A/486
519.	kościół klasztorny, ob. parafialny p.w. Wszystkich Świętych			
519.1.	klasztór		l. 1639-1644	
519.2.	figura Niepokalanie Poczętej NMP		1769 r.	
519.3.	ogrodzenie z 4 bramami		1795 r. i XIX w.	
519.4.	dom	Plac Wolności 10	1897 r.	
520.	Kamienica z oficynami i działką nr 21	Plac Wolności 11 / POW 1	l. 1909-1914	1997. 04. 21 - A/651
521.	dom	Plac Wolności 12	1912 r.	

522.	kamienica z oficyną	Plac Wolności 13	1882 r., 1931 r.	
523.	dom	Plac Wolności 14	1905 r.	
524.	dom	Plac Wolności 15	ok. 1900 r.	
525.	dom	Plac Wolności 16	1869 r., 1879 r., 1936 r.	
526.	dom	Plac Wolności 17a	l. 1848-1856, 1926 r., 1936 r.	
527.	dom	Plac Wolności 20	1912 r.	
528.	dom	Wolność 27	1925 r.	
529.	dom	Wolność 29	1927 r.	
530.	dom	Wolność 42	pocz. XX w.	
531.	dom	Wysoka 4	ok. 1920 r.	
532.	dom	Wysoka 9	ok. 1920 r.	
533.	budynek tzw. Rogatki	Wyszyńskiego 2	ok. poł. XIX w.	2006.06.22 - A/1008
534.	dom Sufragania	Wyszyńskiego 4	1800 r., 1865 r.	
535.	dom	Wyszyńskiego 7	II poł. XIX w.	
536.	dom	Wyszyńskiego 9	II poł. XIX w.	
537.	dom	Wyszyńskiego 13	pocz. XX w.	
538.	dom	Wyszyńskiego 11/13a	pocz. XX w.	
539.	dworek, ob. Przedszkole	Wyszyńskiego 13b	l. 1922-1924	
540.	Fabryka Cykorii F. Bohma, ob. Zakład Nr 2 - DELECTA S.A.	Wyszyńskiego 14	1888 r., 1912 r.	
540.1.	ratusz			
540.2.	wieża ciśnień			
540.3.	dawny dom mieszkalny i kantor			
540.4.	dawny spichrz i młyn			
540.5.	d. sklep warsztat i laboratorium			
540.6.	dawne spichrze i palarnia cykorii			
540.7.	dawne stajnie			
541.	dom	Wyszyńskiego 16	ok. 1900 r.	
542.	rogatka, ob. Sklep	Wyszyńskiego 20	ok. 1920 r.	
543.	dawny Szpital im. Świętego Antoniego	Wyszyńskiego 21	1823 r., l. 1830-33, l. 1914-1918	
544.	Fabryka Papierów Altmana :	Wyszyńskiego 26	l. 1882-1932	
544.1.	komin ceglany			

544.2.	budynek biurowy			
544.3.	wieża ciśnień			
544.4.	magazyn papieru			
544.5.	magazyn			
544.6.	kotłownia			
544.7.	magazyn paliw			
544.8.	budynki produkcyjne			
545.	dom	Wyszyńskiego 32	ok. 1900 r.	
546.	dom	Zamcza 4	1883 r.	
547.	dom	Zamcza 4a	k. XIX w.	
548.	budynek produkcyjny - ciastkarnia	Zamcza 6a	poł. XX w.	
549.	dom	Zamcza 6/8	pocz. XX w.	
550.	Spichlerz	Zamcza 10	1844 r.	1984.11.08 - A/280
551.	dom	Zamcza 11	k. XIX w.	
	dom	Zapiecek 2	1824 r.	obiekt rozebrany
552.	dom	Zapiecek 3/5	k. XIX w.	
553.	dom	Zapiecek 4	1930 r.	
554.	dom	Zapiecek 6	pocz. XX w.	
555.	dom	Zapiecek 7/9	1891 r.	
556.	dom	Zapiecek 8	1930 r.	
557.	dom	Zapiecek 10	1928 r.	
558.	dom	Zapiecek 12	ok. 1895 r.	
559.	dom	Zduńska 2	1931 r.	
560.	dom	Zduńska 4	1890 r.	
561.	dom	Zduńska 5	1898 r.	
562.	dom	Złota 2	l. 1901-1925	
563.	dom	Złota 3	poł. XIX w.	
564.	dom	Plac Zielony Rynek 3	ok. 1920 r.	
565.	dom	Plac Zielony Rynek 6	1904 r.	
566.	Kamienica wraz z oficynami strefa ochrony konserwatorskie w granicach działki nr 77	Plac Zielony Rynek 7	1905 r.	1993.01.15 - A/734
567.	dom	Plac Zielony Rynek 8	1911 r.	
568.	dom	Plac Zielony Rynek 9	1912 r.	
569.	dom	Plac Zielony Rynek 14	ok. 1909 r.	
570.	Kamienica i strefa ochrony konserwatorskiej w granicach działki nr 115	Plac Zielony Rynek 15	1904 r.	1993.01.15 - A/677

571.	dom	Plac Zielony Rynek 16	ok. 1910 r.	
572.	Kamienica z oficynami i działka nr 120	Plac Zielony Rynek 17	ok. 1910 r.	2006.12.15-nr A/1259
573.	dom	Plac Zielony Rynek 18	ok. 1900 r.	
574.	dom	Plac Zielony Rynek 19	ok. 1905 r.	
575.	dom	Plac Zielony Rynek 20	l. 1904-1909	
576.	budynek główny d. Ogierni	Ziębia 5	poł. XX w.	
576.1.	budynek obory		poł. XX w.	
576.2.	budynek magazynowy		poł. XX w.	
577.	Zespół Budynków Nadleśnictwa :	Ziębia 9/9a/9b/13	poł. XIX w.	
577.1.	budynek główny			
577.2.	dom, tzw. „Gajówka”			
577.3.	2 budynki pracownicze			
577.4.	3 stodoły drewniane			
577.5.	budynek gospodarczy i stodoła			
577.6.	tzw. lodownia			
578.	dom	Zjazdowa 14	poł. XX w.	
579.	dawna Fabryka Maszyn Rolniczych J. Kochanowicza	Zw. Zawodowych 1	l. 1886-1903	
580.	dom	Zw. Zawodowych 2	1903 r.	
581.	dom	Zw. Zawodowych 12	1900 r.	
582.	oficina kamienicy i piwnica ziemna	Zw. Zawodowych 16	ok. 1900 r.	
583.	budynek d. Banku Gospodarstwa	Żabia 2	1911 r.	1993.10.13 - A/1474
585.	dom	Żabia 3	1900 r.	
586.	dom	Żabia 4	1936 r.	
587.	dom	Żabia 4a	1935 r.	
588.	dom	Żabia 5	1912 r.	
589.	budynek mieszkalny i Bank	Żabia 6	1880 r., 1938 r.	
590.	dom	Żabia 7	1878 r., 1935 r.	
591.	budynek Remizy Strażackiej i działka nr 129	Żabia 8	1909 r.	1993.10.13 - A/1024
592.	dom	Żabia 9	1898 r., 1930 r.	
593.	dom	Żabia 10	1929 r.	

594.	dom	Żabia 11	1879 r., 1927 r.	
595.	dom	Żabia 12	1830 r., 1930 r.	
596.	dom	Żabia 13	1911 r., 1919 r.	
597.	dom	Żabia 19	1912 r.	
598.	dom	Żabia 27	pocz. XX w.	
599.	dom	Żeromskiego 24	ok. 1920 r.	
600.	Pałacyk, ob. Dom Dziecka w granicach działki nr 32	Żytunia 55	1920 r.	1987.05.19 - A/736
601.	Zespół Koszar Wojskowych:	Żytunia 83	ok. 1920 r.	
601.1.	budynek sztabowy			
601.2.	budynek d. stajni			
601.3.	budynek kasyna			
601.4.	budynek warsztatów			
602.	dom	Żytunia 90a	ok. 1920 r.	
603.	dom	Żytunia 110	ok. 1910 r.	
604.	Park Miejski im. H. Sienkiewicza	Włocławek -miasto	od 1875 r.	1994.03.25 - A/1304
605.	Most drogowy im. Marszałka Rydza-Śmigłego	rz. Wisła	l. 1935-37, zniszczony w 1939, odb. 1945 r.	
606.	Most kołowy wzdłuż ulicy Wyszyńskiego	rz. Zgłowiączka	l. 1854-1856, zniszczony 1914, odb. 1916 r.	
607.	Most kolejowy na trasie Toruń- Kutno	rz. Zgłowiączka	1862 r., zniszczony w 1914 r.	

Tabela nr 4. Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze miasta Włocławek, zlokalizowanych w trakcie badań powierzchniowych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP).

Lp	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr stan. na obszarze AZP	Nr stan. w miejscu	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura
1.	Włocławek	47-47	016	14	osada osada	średniowiecze wczesne faza D średniowiecze wczesne faza E	
2.	Włocławek	47-47	015	13	osada	średniowiecze wczesne faza E	
3.	Włocławek	47-47	014	12	osada osada	średniowiecze wczesne faza D średniowiecze wczesne faza E	
4.	Włocławek	47-47	013	11	osada	średniowiecze wczesne	
5.	Włocławek	47-47	012	10	osadnictwa	średniowiecze	

					śląd osadnictwa śląd	wczesne faza E średniowiecze wczesne faza F	
6.	Włocławek	47-47	011	09	osadnictwa śląd	średniowiecze wczesne faza E	
7.	Włocławek	47-47	010	08	osadnictwa śląd osada osada	neolit średniowiecze wczesne faza D średniowiecze wczesne faza E	kultura pucharów lejkowatych faza wiórecka
8.	Włocławek	47-47	009	07	osada	średniowiecze wczesne faza E	
9.	Włocławek	47-48	034	06	miasto lokacyjne	średniowiecze późne XIV-XV w.	
10.	Włocławek	47-48	033	04	osadnictwa śląd	średniowiecze wczesne III	
11.	Włocławek	47-48	032	03	osada podgradzowa	średniowiecze wczesne średniowiecze późne X-XIV w.	
12.	Włocławek	47-48	031	02	osada podgradzowa cmentarzysko (katedra) osadnictwo miejskie	średniowiecze wczesne IX-XII w. średniowiecze wczesne do XIV w. wczesne i późne średniowiecze IX-XV w.	
13.	Włocławek	47-48	030	01	osada osada otwarta grodzisko	halsztacki okres D średniowiecze wczesne IX-XI w. średniowiecze wczesne XI w.	kultura wschodnio- pomorska
14.	Szpetal Dolny	47-48	24	5	śląd osadniczy	halsztacki okres C/D	kultura łużycka
15.	Szpetal Dolny	47-48	25	7	śląd osadniczy punkt osadniczy	neolit halsztacki okres C XV w.	kultura łużycka
16.	Szpetal Dolny	47-48	26	8	punkt osadniczy	XV w.	
17.	Szpetal Dolny	47-48	27	6	punkt osadniczy	XIV w.	
18.	Szpetal Dolny	47-48	28	4	cmentarzysko szkieletowe	wczesne średniowiecze	
19.	Szpetal Dolny	47-48	29	3	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	
20.	Zarzewo	47-49	47	5	śląd osadniczy śląd osadniczy	neolit V okres e brązu	kultura pucharów lejkowatych, kultura

							łużycka
21.	Łęg	48-49	8	1	osada ślad osadniczy ślad osadniczy	okres halszacki wczesne średniowiecze nowożytność	
22.	Łęg	48-49	1	2	ślad osadniczy	nowożytność	
23.	Rybnica	48-49	15	1	ślad osadniczy osada	okres halszacki nowożytność	
24.	Rybnica	48-49	16	2	ślad osadniczy	nowożytność	
25.	Suchy Kierz	48-49	17	1	ślad osadniczy ślad osadniczy	IV okres e brązu nowożytność	